

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MÁTÉSZALKÁN ÉS KÖRNYÉKÉN

1959

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MÁTÉSZALKÁN ÉS KÖRNYÉKÉN

Adatok a Tanácsköztársaság történetéhez a mátészalkai
járásból.

A kiadványt a mátészalkai Járási Könyvtár dolgozói állították össze a „19-es Munkaközösség” gyűjtése alapján.

Kiadja: az MSZMP Járási Párt VB és a Járási Tanács VB

Felelős kiadó : Kovács Sándor

Előszó

E mű elkészítése nagyszerű kezdeményezés volt a „19-es Munkaközösség“ részéről.

A munkaközösség tagjainak lelkes és tevékeny munkája nyomán olyan tényeket, adatokat ismerhetünk meg járásunk munkásmozgalmi történetéből, melyek nagy segítséget nyújtanak járásunk dolgozóinak a dicsőséges Tanácsköztársaság eseményeinek értékelésében,

Dolgozóink, propagandistáink, népnevelőink felvilágosító és nevelő munkájuk során haszonnal forgathatják.

Éppen ezért ajánljuk járásunk minden funkcionáriusának, a Párt propagandistáinak, népnevelőknek és nem utolsósorban dolgozóinknak.

Örülünk annak, hogy a munkaközösség tagjai azt vallják, hogy a jelen munka csak kezdet volt, melyet járásunk munkásmozgalmi történetének további feltárása, publikálása fog követni.

Mátészalka, 1959. február hó.

*Magyar Szocialista Munkáspárt
Járási Végrehajtó Bizottsága.*

A Tanácsköztársaság Mátészalkán és környékén

Sokan azt hiszik, hogy a dicsőséges magyar Tanácsköztársaság csak úgy, egyik napról a másikra jött létre hazánkban és éreztette hatását falvainkban, városainkban. Az igaz, hogy szinte egyik óráról a másikra kellett a kommunistáknak talpra állítani a nemzetet, hisz egy vesztés háború szörnyűsége, nyomora és szenvedése volt az, amit a fiatal proletár állam örökbe kapott. A magyar társadalom magában hordta azokat a feltételeket, amelyek következtében létre jöhetett a proletár állam. Igaz a Mátészalkán készült Szatmár Ugocsa és Bereg vármegyék c. monográfia a Horthy korszak történelemszemlélete alapján azt igyekszik bizonyítani, hogy itt járásunkban csak a budapesti események hatására, mintegy utánzásként történtek forradalmi lépések, melyeknek semmiféle előző gyökere nem volt.¹⁾ Nem tartjuk fontosnak ezzel a minden szempontból gyengeszinvonalu cikkel vitába szállni, — hisz most nem is ez a feladatunk — inkább keseregve csupán annyit jegyzünk meg, hogy hosszú időn keresztül ez a monográfia volt az egyedüli támpont az akkori események után kutatónak vagy érdeklődőnek. A továbbiakban azt kíséreljük meg, hogy néhány adattal világosságot derítsünk olyan tényekre, melyek ismeretének birtokában másként értékelhetjük az akkori eseményeket, mint ahogy azt tették a harmincas évek monográfiái.

Járásunkban a dicsőséges Tanácsköztársaság megszületésének történelmi tényezői vannak.

Nem kell mást tennünk; csak megnézni a századforduló korabeli Mátészalka birtokpolitikai adatait s mindjárt

észreveszünk néhány olyan tényezőt, ami forradalmasítóan hatott a széles népi tömegekre. Mátészalka lakossága 1900-ban 5405 lélek volt. Ezek az emberek 790 házban laktak. Tehát egy-egy átlagos szoba konyhás házra 9 ember jutott. A birtokmegoszlás sem sokkal jobb. A birtokok 36%-a 1000-100 holdas, 25%-a 100-20 holdas, 39%₀-a 20 holdon alul van. A földterület mintegy 81 %₀-át tulajdonjogiilag a lakosok 7 %-a tartja a kezében, míg a többi vagy egy-két holdas törpebirtokos, az esetek legnagyobb részében azonban nincstelen zsellér.²⁾

Nem csodálkozhatunk tehát azon, ha az 1914-1918-as világháború előtt községünkben megjelent Mátészalkai Újság, arról panaszkodik, hogy egy év alatt több ezerre tehető az Amerikába kivándorolt emberek száma.³⁾

A mátészalkai kép jellemző a járás valamennyi községére. A szélrózsa minden irányában futnak községeinkből az éhező dolgozók, szebb és biztosabb hazát, kenyeret és hajlékot keresni.

Ez a tarthatatlan állapot ideig óráig feloldódott az I. Világháború vérzivataros szakaszában, hiszen a férfiembereket elviszik a frontra, a kivándorlás megszűnik és néma vára-kozással teljes feszültség lesz úrrá a lelkeken az első néhány nap felocsudása után. Az egyik mátészalkai direktiumi tag elbeszélése szerint a frontra induló katonákat a búcsúztató „előljáróság” „két hét alatt megesszük Szerbiát” jelszóval búcsúztatja.⁴⁾ Amikor aztán a frontokon egyre másra pusztulnak el a csapatok, itthon is másként fordul a világ.

A háború tartalma alatt hihetetlen méreteket ölt a korrupció. A megvesztegetések, csalások napirenden vannak. A községi előljáróság nem adja ki a jogosan járó hadise-gélyt. Az élelmiszerhiány következtében bevezetett jegyrend* szer a minimális élelmiszert sem biztosítja a lakosságnak. Közben a Hangya szövetkezet fontosabb cikkei a gazdagok kamaráiba vándorolnak. Fokozza ezt a helyzetet a rossz termés is, és 1918 tavaszán már szinte tarthatatlan a helyzet járásunkban. A kültelki — ahogy az akkori lapok írják — sokgyermekes anyák egymásután viszik fel rongyos, éhes

gyermeküket a község házához, ahol Gosztonyi főbíró ur egymásután hajtja el őket hajdúival. Már ekkor tudunk kisebb zavargásokról, amit főleg a hadiözvegyek csinálnak, hisz a hadisegély folyósítása a lehető legrosszabb módon folyik.

A hivatalos fórumok egymásután küldik a felsőbb szervek felé a segélykérő táviratokat, eredmény nélkül. Feltűnően sok „megbetegedett” frontról hazakerült tiszt tartózkodik Mátészalkán és a környező falvakban.

Molnár Károly mátészalkai plébános ur arról kesereg az újságokban és cikkeiben, hogy még a „magyar közbiztonság büszkesége, a csendőrség is váratkozón, de csillogó szemmel várt az őrökön, minden program nélkül. Védelmet nem ígért, biztonságot nem nyújtott. A nép fiai voltak ők is, szolidaritásuk az eseményekkel nem maradt titokban”.⁵⁾

Járásunk falvaiban 1918 nyarán már a frontokról hazaszökött katonákat keres a csendőrség, s nem kevés azoknak a hadifoglyoknak száma sem, akik Szovjet-országból jöttek haza. A frontok igazi helyzetének a megismerése, az itthoni elkeseredettség, szinte a végsőkéig feszíti a hurt. Ezt tetőzte még október 17-én Tisza parlamenti bejelentése, mely az egész országot és frontot megrázta: „Nem akarok szemfényvesztő játékot űzni a szavakkal, elismerem, amit Károlyi mondott, hogy ezt a háborút elvesztettük”.⁶⁾

Ekkor viszont már javában dolgozott a Korvin Ottó-féle csoport, a Gallilei Kör, s köztük Mosolygó Antal járásunk szülöttje, aki nemcsak a budapesti Parlament előtt ujjongó köztársaságot éljenző tömeg közé juttatja el a kommunista rölapokat, hanem ide, Mátészalkára is küldözgeti őket, szappanos ládákban, Komáromi Lajosnak a későbbi direktóriumi elnöknek.⁷⁾

A mátészalkai értelmiség sem marad tétlenül. A néptanítók, a haladás szolgálatát hirdetik. Deák Sándor egyházi tanító az iskolaszéki ülésen a presbitérium tagjaihoz a következő szavakat intézi:

„A mai forradalmi átalakulás, mely rohamos lép-

tekkel halad egy egészen új világ megalkotása felé, s úgyszólván máról holnapra valósít meg, oly reformterveket, amikre tegnap tán még nem is gondoltunk, a legnagyobb valószínűség szerint, mondhatnánk szinte egész bizonyosan maga után vonja az iskolák általános államosítását, sőt tudva azt, hogy ma már minden politikai párt, a szociáldemokraták, éppen úgy, mint a polgári pártok egyöntetűen követelik ennek sürgős keresztülvitelét, a tanítók országos szociális szervezetről nem is szólva, hihető, sőt valószínű, hogy sokkal hamarabb valósul az meg, mint tán egyelőre gondolnánk".⁸⁾

Hogy ez a néptanító mire gondol, a presbiter urak valószínűen nem sejtették. Hiszen ők maguk mit sem tudtak arról, hogy a magánlakásokban — Becske Bertalan tanító lakásán, Kossuth-u. 73, sz. alatt — rendszeres, titkos összejövetelek vannak, ahol a szeszgyári munkások mellett egy fiatal, lángoló tekintetű tanító: Tóth Kálmán tart gyűjtő hangú beszédek és felolvasásokat a hozzáérkező forradalmi könyvekből. Ez a csoport nem dolgozott elszigetelten. Kapcsolatot keresett a vidékkel is. Kocsordon, Győrteieken, Jármban, Nyírmeggyesen és a többi községekben is vannak támogatók.⁹⁾

A nyíregyházi kír. ügyészség vádindítványából, melyet a mátészalkai kommunisták ellen nyújtanak be, megtudjuk a következőket: „Mátészalkán az 1919. évi február hó 6-án sok ismeretlen társakkal együtt, vörös zászlókkal és annak hangoztatása mellett, hogy megdöntik a régi közigazgatási rendszert, megjelentek a főszolgabírói hivatal előtt, majd a hivatali helyiségbe bemenve a címtáblát leszedték, az ott elhelyezett arcképeket széttörték és Jeszenszky Béla főszolgabírónak, valamint a többi tisztviselőnek a hivatalból való távozását követelték, tehát a tanácsköztársaság megalapíthatása érdekében összpontosultak”¹⁰⁾

A vádindítványból kiderült, hogy ezzel a „bűn-

hívték fel is más bűncselekményekkel
terhelt Vágó István is támasztván bünyűsége miatt hűségem
mossa irántát ideárra a hivatalára

vádindítvány

komolytára mellett haldom át.

I.

Labaddalton lévő:

1. Péter János 42 évi, ref. vallásu,
2. Béni György Ferenc 41 éves, ref. vallásu,
3. P. Nagy Sándor 47 éves, ref. vallásu,
4. Nagy Elek 52 éves, ref. vallásu,
5. Domonk László 38 éves, ref. vallásu,
6. László Ferenc 45 éves, r. k. vallásu,
7. Varga István 37 éves, r. k. vallásu, velt.

nálha látszóhat is

2. Képesi Sándor 40 éves, ref. vallásu, velt.

Labaddalton lévő:

9. Vágó István 37 éves, velt. vallásu,
10. Rózs Endre 27 éves, velt. vallásu,
11. Kálmán István 34 éves, r. k. vallásu,
12. Domonk László Sándor 27 éves, velt. vallásu,
13. László Ignác 28 éves, ref. vallásu,
14. Kálmán Elek 30 éves, ref. vallásu,
15. "Földalatti" István 35 éves, r. k. vallásu,
16. Földalatti Bertalan 25 éves, velt. vallásu,
17. Földalatti Pál 20 éves, velt. vallásu,
18. Dóri Sándor 19 éves, velt. vallásu,
19. Tóth Kálmán 25 éves, ref. vallásu, is
20. Dr. Barta Ignác 36 éves, velt. vallásu, velt.

miténálha látszóhat

az 1911 évi H. T. v. 2. §-ának első bekezdése
szó szerinti és mindezek határidő elleni erő-
nek birtokosaim az, annak valódom, hogy
szó szerinti az 1911. évi felelősök közt
1911. évi immortien ártományok egyútt, vörös raktár

cselekménnyel “ 20 embert vádoltak, mint főbűnösöket és a „sok ismeretlen társak” alatt valószínűleg az akkori Mátészalka egész forradalmi tömege értendő.

Ezek a tények is igazolják, hogy nem gyökér nélküli megmozdulás történt járásunkban március 21-én.

Tóth Kálmán tanító visszaemlékezéseiben azt írja, hogy két forradalmi góc volt az akkori Mátészalkán. Az egyik a szeszgyár, ahol főleg a szociáldemokrata munkásság szervezkedett és a már említett Becske Bertalan lakásán összejövő forradalmi ifjúság, ezt képletesen „mátészalkai Pilvaxnak” nevezték.¹¹⁾ Így érlelődnek a politikai események. Ebből következik, hogy 1919. március 21. nem éri váratlanul járásunk forradalmi gondolkozásu harcosait.

Ez a már idézett vádindítványból is kitűnik, hiszen március 22-én, a hatalom átvétel másnapján — írja a vádirat — Komáromi István, Szomorú László, Vágó Ármin, Roóz Endre, Kozma Ignác, Dr. Bartha Ignác, Dr. Barthos Mihály, mint a munkástanács tagjai, négy fegyveres katonával megjelentek a főszolgabírói hivatalban és ott Jeszenszky Béla főszolgabírót a hivatalos helyiségből eltávolították”.¹²⁾

Ez a dolog nem ment simán Még az előző év őszén, amikor a járás községeinek népe kezdett mozgolódni, az itthon lévő és hazaérkező tisztekből Nemzetőrséget szerveznek — természetesen az akkori urak — és ezt még Molnár plébános ur is kénytelen elismerni tanulmányában, “.....tudott dolog, hogy egyes községekben büntető expedíciók is küldettek ki, melyek aztán radikális módon tanították emberségre a falu lakosságát”.¹³⁾ Hogy miért kellett „emberségre”^{1*} tanítani járásunk falvainak lakosságát, tudjuk. Ezekre az időkre így emlékszik vissza Nagy Ferenc 67 éves kocsordi lakos, az ottani munkástanács akkori tagja: „Amikor a forradalmi zajos napok kezdődtek Kocsordon a községünkben, anyám sírdogált, hogy őtet a jegyző meg az előljáróság, hogy kifuccsolta. Azonkívül

jogtalanul megbüntette 2 q szemestengerire meg 60 koronára. Ezt azért tette, mert mikor a hadisegélyt kérte, a jegyző nem fizette ki és ő azt követelte, majd becsmérelte az előjáróság intézkedését. Alkalomadtán feljöttem a községházához, akkori főjegyzőnk Komoróczy Jenő volt. Azt mondtam, főjegyző ur kérem, ami elmaradt dolgok voltak, itt az idő számoljunk el. Itt a cselekvés órája, Feri fiam nincs pénz ! Van mondom abban a sárga tárcában. Ennél a jelenetnél ott volt az öreg Szabó tiszteletes ur is. Az a kezefejét tördelte és azt mondta: Feri fiam ezt nem lehet! Én azt mondtam neki: Tessék menni a lelkészi hivatalba és ott tessék parancsolgatni. Én mivel sértett fél vagyok, kérem az ügyemnek az orvoslását".¹⁴⁾

Természetesen az ügy orvoslása elmaradt, de a fájó sebekre megtalálta maga a nép, vezetői segítségével a gyógyírt. Hisz járásunk valamennyi községében tudunk arról, hogy az őszirózsás forradalom idején nemzeti tanácsokat, majd munkástanácsokat szerveznek. A budapesti munkásság példája nyomán járásunk szerte mindenütt megtalálható forradalmi írások — rölapok, Vörös Újság stb. — hozzájárultak a tömegek forradalmi hangulatának helyes mederbe való tereléséhez. Jármiban, Nyírmeggyesen és több más községben elzavarják a régi rend hatalmának képviselőjét, a jegyzőt és sok esetben találkozunk olyan momentummal, mint a Szalkai tanyán történt eset, ahol az asszonyok kenyérsütő lapáttal és piszkafával zavarják héthatáron keresztül Papp József akkori jegyzőt.¹⁵⁾

A járás politikai képe még zűrzavaros. A nagyszerűen megindult munkás és nemzeti tanácsok mellett ismét megerősödik a régi közigazgatás szervezete. Tiszti különítmények félemlítik járásunk falvait. Székhelyük a mátészalkai községháza.¹⁶⁾ Csirájában már felismerhető itt a későbbi horthysta fehérterror valamennyi gazsága. A frontkatonák fegyverrel járnak az utcán és a pillanatnyi sérelmek orvoslása után sok

esetben nem látják a kivezető utat és a későbbi perspektívát.

Ebben a politikai forrongásban talál egymásra a mátészalkai szeszgyár és a „Pilvax“ forradalmi csoportja, Tóth Kálmán írja, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulása után néhány hónapra — valószínűleg 1919 januárja lehetett — „több szeszgyári fiatal Budapestre utazott. Gyűléseket hallgatott, nagy lelkesedéssel, tanácsokkal kioktatva, Vörös Újsággal megrakodva jöttek haza. így létre jött az első forradalmi proletár csoport Mátészalkán, amely alkalmas volt arra, hogy a további események fonalát a kezébe vegye*^{4.17)} Hogy szépen dolgoztak mutatja az, hogy már januárban vörös zászlókkal vonultak fel a községben.

Megalakul a direktórium Mátészalkán

Március 22*én már megalakul a járási direktórium egyesek szerint 14—15 taggal, mások szerint 30—40 taggal. A hitelességet sajnos már lehetetlen ellenőrizni, hiszen írásos dokumentum nem maradt, mindössze a már említett ügyészégi vádindívány egyedüli biztos támpontunk. Ez az indítvány a következő embereket fogja perbe :

1. Plébán János 42 éves
2. Bársony Ferenc 40 éves
3. D. Nagy Sándor 47 éves
4. Nagy Elek 52 éves
5. Szomorú László 38 éves
6. Sikli Ferenc 45 éves
7. Varga István 31 éves
8. Németi Sándor
9. Vágó Ármin 37 éves
10. Roóz Endre 27 éves
11. Klim Antal 34 éves
12. Komlós Sándor (Klein)
13. Kozma Ignác 28 éves
14. Németh Elek 31 éves
15. Feldmann Bertalan 25 éves

16. Földes Pál 20 éves
17. Dóri Sándor 19 éves
18. Tóth Kálmán 25 éves
19. Dr. Barfha Ignác 36 éves
20. Dr. Barfhos Mihály
21. Barabás József
22. Feig Sándor
23. Szigeti (Slézinger) Ármin
24. Orosz Ferenc
25. Feldmann Ármin
26. Szabados Gáspár
27. Klein Antal
28. Komáromi Isíván
29. Komáromi Lajos 64 éves

Sajnos, negyven év előtti dolgokra a még élő emberek sem emlékeznek már pontosan, a feladatok és funkciók megosztása, a direktórium elnökének megállapítása is bizonytalan. Egyesek szerint Dr. Barfha Ignác a S/ovjetországból hazajött ügyvéd, mások szerint Komáromi Lajos 64 éves lakatos volt a direktórium elnöke.

Járásunk direktóriumainak munkáját a burzsoá román interven*ciós csapatok támadása bizonyos fokig befolyásolta. A környéken lévő székelő hadosztály tisztjei is ellenségesen viselkedtek a kommunistákkal szemben. Tóth Kálmán is említi, hogy a székelők a románok megjelenése előtt elakarták fojtani az erősödő kommunista mozgalmat.¹⁸⁾ Ez a nap egybeesik a székelő tisztiek által Szatmárnémetiben kirobbantott ellenforradalommal, melyről eredeti dokumentumokai közlünk.¹⁹⁾

Természetesen járásunk kommunistáit is nyugtalanította a Szatmárnémetiből jövő ellenforradalom híre, hiszen a papi reakció zsold*jába szegődött pribékek nem kímélték a kommunisták életét.

Feltétlenül fontos, hogy megismerjük azt a légkört, amelyben az akkori direktóriumc-knak dolgozniuk kellett járásunkban. Hiszen ezeknek az eseményeknek ismerete nélkül nem értenénk meg tévé*kenységük és szereplésük mozzanatait.

Járásunk helyzete szoros függvénye volt az akkori nemzetközi politikai eseményeknek. Az Antant csapatok tudtával és támogatá*sával a román burzsoázia szervezkedik. A titokban való kezdeti szer*

vezekedés hamarosan nyílt formát ölt. A magyar Tanácsköztársaság erősödése meggyorsítja az eseményeket.

1919 április 16*-án megindul a szervezett román intervenció a fiatal magyar Tanácsköztársaság ellen. Bár már erőteljesen folyik a magyar Vörös Hadsereg szervezése,²⁰⁾ itt a keleti részekben közei 200 km*-es szakaszon szintén a tanácsköztársasághoz pártolt székely hadosztály tartja a frontot. A nemzetközi burzsoázia összefog a pro*-letárok állama ellen Ezt minden gondolkodás nélkül támogatják já*rásunk területén is, a volt közigazgatás emberei és a tőkésék Ami*kor a Szatmárnémetibe érkező Forradalmi Kormányzótanács elnökét, Garbai Sándort a székely hadosztály vezérkara a legmesszebbmenő támogatásról biztosítja, titokban már megkezdik aknamunkájukat a Tanácsköztársaság ellen.⁸¹⁾

A külső* és belső ellenséggel szemben, szervezésben lévő vö*rös hadsereggel, szinte emberfeletti küzdelmet kell folytatni a hadügyi népbiztoss ágnak.

Sok 19*-es veterán sem érti, hogy lényegében milyen ember*feletti küzdelem kelletti akkor a hadvezetés munkájához. Nem voltak itt vörös katonák hangoztatják beszélgetés közben többször is, ha felhozódnak a dolgok. Az igaz, hogy kis létszámban lévő vörös ala*kulatok tartózkodnak az itteni frontokon, de még a toborzás lénye*gében akkor indul.

Nem szabad elfelejteni, hogy alig néhány héttel vagyunk már*cius 21. után. Mindenütt akadályozzák, rémhírekkel gáncsolják a reakcióso*kat a toborzások munkáját s bár a források szerint Mátészalka, Csenger, Fehérgyarmat, Nyírbátor a toborzások alkalmával nagyon sok harcost ad a vörös hadseregnek, — a toborzási térképek, mint góccokat emelik ki ezeket a helyeket,²²⁾ mégis szinte csepp a len*gerben ez a haderő.

Kevés számánál fogva gerilla harcot folytat. Rajtaütésszerűen támadnak s hamar nyomuk vész. Komáromi István beszéli, hogy „mig Mátészalkán a románok közeledésére a volt előljá*roság fehér kendőkei lobogtatva vonul a román csapatok elé segílyt esdekelni, addig a direktórium néhány valóban bátor tagja, Kocsord előtt, a Kraszna vonalán viaskodik az ellenséggel. Még Mátészalkán is utcai harcokra kerül sor. Majd kénytelenek a túlerő elől menekülni, Gebén a templomban bújnak meg négyen s mikor elfogják őket, keltőt azon*nal agyon is lőnek közülük.“⁸⁸⁾

A burzsoázia árulása.

A Vörös Újság ekkor a burzsoázia árulásáról ír a nagyvárad fronton. Bár a székelj hadosztály vezérkara szinleg hűséget esküszik, Szafmáron és Nagyváradon kirobbantják az ellenforradalmat. Ellenforradalom robban ki Nagykárolyban és kísérletet tesznek ha*sonló dologra Mátészalkán. A mátészalkai események szoros össze*függésben vannak a szatmári és nagykárolyi eseményekkel A had*ügyi népbizfosság politikai osztályához érkezetű 84*es számú jelentés szerint „Szatmárnémetiben április 15*én már egész világosan és meg*dönthetetlen bizonyossággal megállapítatott, hogy a székelj tiszték az ottani burzsoáziával a püspök vezetése alatt az összes papsággal sző*vetkezve hatalmas ellenforradalmi mozgalmat indítottak. Az ellenfor*radalomra szükséges külön fedezetet a püspök és a gazdagabb búr*zoák saját pénztárukból fedezték. Orgiákat rendeztek, egész éjjeleket átdőzsöltek, amiről csak szerdán este lett iudomásom. Ugyanakkor már teljesen lehetetlenség volt bármi módon is a népbiztosságnak je*lentest lenni, mert a postát kémeikkel szálatták meg és a direktórium*mai folytatott beszélgetésünket is szóról szóra felfogták. Ilyenformán tehát a népbiztosságnak bármifé'e jelentésünk tudomására nem jutott volna Szerdán délután az ötös Lenin névre elnevezett kaszárnyában az egész helyőrség, úgy a 12*es, — ezeknek állítottak a Kraszna hídnál emlékművet Horthyék. Szerk.²⁴) — mint a székelj különít*mény tisztjei gyűlésre jöttek össze, amit én felfedeztem és be akar*fám jutni oda. Fegyverrel állták el az utamat és kijelentette ott egy őrségen álló tiszt, hogy minden csavargónak nincs joga oda bemenni. Azonban annyit mégis megbirtam állapítani, hogy Nagy Pál volt ezredes, Vén Zoltán zászlóalj parancsnok. és az I*ső zászlóalj tisztű főrzskara, akiknek a neveire nem emlékszem, vezették és irányították a tisztekkel egyetemben a gyűlést, ahol megállapodtak a papi dele*gálfakkal. hogy a politikai megbízottakat és a direktórium összes tag*jait, illetve azokat, akik a proletáriátus uralmát képviselik, ottan el*fogják és minden **forma nélküli törvénykezésre való tekinteten kívül haladéktalanul kivégzik** . . . Azt is, hogy ráveszik a székelj legénységet a románokkal egyezzen ki Csütörtökön este. mikor már az összes funkciót viselő proletárok el voltak fogva, Vén Zoltán és a jelenlegi volt helyettes polgármester gyűjtő beszédekben izgatták a tömeget, hogy köveieljék az elfogottak

kivégzését".²⁵⁾ Jelentése kiegészítésében még az alábbiakat közli: „Csütörtökön este. április 17*én, a Pannónia előtt, mikor én vacso* rától kijöttem, mintegy két*három százra taksálható tömeg várakozott és Vén Zoltán azon jeladására: „Fogjátok el a gazember kommu* nistát" a tömeg elfogott és ütlegelés közben a földre íeperf. Fegyve* reímet, az összes jegyzeteimet és összes igazolványomat — kivételt képez a megbízó levelem — elszedték".²⁶⁾

A Vörös Újság így kommentálja az eseményeket: „A nagy* váradi és szatmárnémeti burzsoázia nyílt árulása következtében fel* lépő pánik volt egyedüli oka annak, hogy Nagyváradot ellenállás nélkül ki kellett üríteni. Nagyváradon azt hitte a munkásság a páni* kos rémhírek hatása alatt, hogy a Forradalmi Kormányzótanács le* mondott és elmenekült. Pesten kitört, az ellenforradalom, vége min* dennek. Tisztán áll tehát előttünk a burzsoázia és az elmozdított bürokrácia gaz ellenforradalmi árulása".²⁷⁾

Ezekhez a lényekhez méltóan illeszkedik ezután Jeszenszky mátészalkai főszolgabíró távirata a környéki jegyzőkhöz, melynek dá* tuma szintén április 19.

„Értesítem, hogy a mai napon a főszolgabírói hivatal vezetéséi átvettem s kormányrendelei folytán a következőket rendelem: Régi előljáróságok azonnal foglalják el helyüket, a pénztárakat a népfanác* tói jegyzőkönyv mellett vegyék át. Direktóriumok minden községben megszüntetendők, kintlevő fegyverek 24 órán belül beszolgáztatandók, **statáriumot kihirdetem**, minden kommunista mozgalom azon* nal jelentendő, szesztilalom szigorúan fenntartandó. A direktórium által elbocsájtott tisztviselők visszahelyezendők. Rendeletem végrehaj* tása küldönc útján jelentendő, s ha valahol ellenállást tapasztalna, jelentse, **hogy a székelly hadosztály útján a rend helyre* állításáról intézkedhessen!** Jeszenszky főszolgabíró", — A Vörös Újság megjegyzi: — A hivatalából kirúgott népnyzó fő* szolgabíró boldog örömmel bocsátja magát az imperialista rablók ren* delkezésére. Nem hirdeti a hazafiság fenkölt frázisait. Kész a román bojár uralom zsoldjába állani, csak hogy megmenthesse a maga és osztálya harácsolt zsákmányát, helyreállíthassa a régi elnyomás korát.²⁸⁾

Tóth Kálmán ezekre a napokra így emlékszik vissza : „Az el* lenforradalmi székelly ezred felsorakozott Nyíregyháza környékén. Egy déleiéit küldönc jött a lakásomra és felszólliloi, hogy azonnal jelen*

jek meg a „szokott” helyen. Felmenfem a főszolgabírói hivatalba. Ott már gyülekeztek a direktórium tagjai és néhány elvtárs. Rövid tanácskozás után megállapítottuk, hogy a küldönc áruló, mert mi nem tértünk összejövételre, minket valaki becsapott, léprecsalf. Néhány perc múlva megértettük a helyzetet, mert belépett egy elegáns székelő tiszt, a nyitvafelejétt ajtóban feltűnt egy fegyveres ellenforradalmár katona. A tiszt helyei foglalt, az asztalra kitette revolverét, majd zsebéből névsort húzott elő, felolvasta és kipipálta a jelenlévők neveit. Megalázó, mocskos jelenet volt. Most, hogy felidézem újra előnt a keserű szegény és a tehetetlen düh“,²⁹⁾

A székelő hadosztály árulásának titkos előkészítése Mátészalkán.

A fenti sorokhoz kiegészítésként az alábbiakat közölte még Tóth Kálmán: „A tiszt revolverrel fogad bennünket, előre elkészített névsorral rendelkezik, amelyen kipipál bennünket, mint valami leltári tárgyakat. Ez szégyenletes és dühösítő. A tiszt ezután írávozott katonájával együtt. Elhagyta a főszolgabírószobát és Mátészalkát is. Erről meggyőződünk. Ennél a jelenetnél az ügyvéd elnök nem volt jelen. Megállapítottuk, hogy a tiszt nem a mi emberünk. Egész magatartása, ténykedése ellenünk irányult. Megállapítottuk, hogy a névsort mátészalkai ellenfeleink állították össze és azzal a tisztnek céljai vannak. Az ügynek tehát folytatása lesz“.⁸⁰⁾

Ezekről a napokról jelenti Boross Sándor hadikövet a székelő hadosztály megbízottja, akit a román hadvezetőséggel való tárgyalásra jelöltek ki, hogy „F. évi április hó 20-án a Székelő hadosztály parancsnokság által, mint parlamentaire Pál Imre és Hausenblasz Károly századosok, mint tolmácsok kíséretében **Mátészalkáról a Nagykarolyban tartózkodó román parancsnoksághoz küldtettem ki.**

Meghatalmazásom a következő anyag tárgyalására szól.....

4. Egy a bolsevizmus leküzdésére irányuló esetleges kooperáció megbeszélése . . . Útban Nagykaroly felé Fábiánháza és Mérk községek között találkoztunk egy kb. 300 főből álló román csapattal, mely minden biztosítás nélkül, kocsikon Mátészalka felé ment“ . . . ,⁸¹⁾

Dr. Kiss Károly tart. főh. hadikövei jelentése még inkább szembeütő. Az alábbi megbízatással megy a román hadvezetőséghez tárgyalni:

„Jelentsem ki a román csapatok főparancsnokságának, hogy a székely csapatok nem kommunisták, sőt, amint a szatmári és nagykárolyi események is bizonyítják, a bolsevikiekkel nyílt és fegyveres ellenségeskedést kezdtek. A bolsevikiek ellen a román csapatokkal együtt is hajlandók volnának harcolni..... “^{S2j}

Ha ennek a pálfordulásnak az okát keressük, hamarosan megtaláljuk az okokat annak ellenére, hogy hangzatos hazafiaskodó frázisokat hangoztatnak a székely tisztek s mégis hajlandók a román hadvezetőségnek is alárendelni magukat.

A feleletet megkapjuk, ha megnézzük a székely hadosztály tisztikarának származását. Szinte kivétel nélkül mind földbirtokos családból származik és a „bolsevik rendszer” veszélyezteteti kizsákmányoló hatalmukat. Az osztályharc minden más nemzeti látszólagos torzsalkodást háttérbe szorít, hisz a magyar és román burzsoáziának a végveszélyben egy az érdeke.

Ezért találkozunk olyan parancsokkal a székely hadosztályon belül, ahol különösen figyelembe ajánlják a parancsnokoknak az Oroszországból hazajött katonákat, Az I. Székely Csoportparancsnokság 278. kt, sz. parancsa szerint „Az utóbbi időben mindig gyakrabban jelentkeznek orosz fogságból visszatért emberek a székely csoportnál felvételre. Tekintettel azonban a már mindenki által ismert oroszországi állapotokra, felhívom az összes parancsnokokat arra, hogy a fogságból visszatért egyéneket figyeljék és figyeltessék, nehogy kommunista, bolsevista vagy nemzetközi elveket a csapatok közé becsempészve az addig nagy nehezen elért fegyelmet és rendet aláássák”.⁸³⁾

Ebben a légkörben dolgozni, sokszor pesti összeköttetés nélkül, esetleg kiforratlan politikai nézetekkel nagyon nehéz volt. Járásunk községeiben ezek elle* nére a direktóriumok nem oszlanak fel, mindenütt erő* sitik magukat és sok olyan hely van, ahol földosztásra gondolnak.

Nyírmeggyesen ki is osztják a volt nagykárolyi főispán, Ilosvay birtokát. Kocsordon készülnek a Tisza birtok felosztásához. Szamosszegen már a karókat is kihegyezték s bármennyire is szervezkedik az ellenforradalom, s jelennek meg a hazug álhirek a pesti kormány bukásáról, a nép ösztönösen érzi az úri csalafintaságot. Nagydoboson, mikor a román intervenciós csapatok már a falu alatt vannak, még mindig van merszük a szamosszegi direktórium tagjainak *Petényi* báró urat fegyverrel kényszeríteni a vörös hadsereg részére termény szolgáltatásra.³⁴⁾

Dolgoznak a kommunisták.

A mátészalkai ref. egyháztanács jegyzőkönyvében ekkor örökítik meg a mátészalkai direktórium intézkedését.

„Jegyzőkönyv.

Felvétetett Mátészalkán, 1919. évi április hó 6-án a református egyháztanácsnak e napon tartott gyűléséről.

Jelen vannak: a presbiterek és egyházi személyek. (A hosszú névsor felsorolását elhagytuk. Szerk.)

Továbbá : Bársony Ferenc, Kozma Ignác, Németh Elek, Horváth Ferenc, Kádár István, Kovács Lajos és több, részben egyházi adót nem is fizető egyháztag túlnyomó számban.

I. Lelkész-elnök a presbiteri gyűlést megnyitván, annak határozat képességét megállapítván s a jegyzőkönyv vezetésére Dr. Szepessy Károlyt kéri fel.

II, Lelkész-elnök előadja, hogy a mátészalkai munkástanács által az egyház felügyeletével megbízott Németh Elek szabósegéd e hó 2-án a lelkeszi hivatalban megjelenván a munkástanács nevében a presbitérium jegyzőkönyvét, a presbiterek névjegyzékét és a belhivatalnokok díjleveleit, betekintés végett magához vevén, pár óra múlva azzal hozta vissza* azokat, hogy miután panasz merült fel aziránt, hogy a presbitérium-

ban csupán a vagyonosabb osztály van képviselve, a munkástanács azt kívánja, hogy a presbitérium felerésze a szegény osztályból válasziassék meg. Ezek előrebocsájtása után felhívja lelkész-elnök a presbitériumot, hogy e tárgyban határozzon.

A jelenlévő presbiterek hangsúlyozzák, hogy a presbiter választások törvényszerű ideje még nem érkezett el s így a választás törvénybe ütköző, s hogy a presbiterség feltétele sem a gazdagságon, sem a szegénységen nem alapszik. (Érdekes ! Viszont, ha megnézzük az akkori presbitérium tagjainak vagyoni állapotát, kiderül, hogy szinte kivétel nélkül nagygazdák-ból áll. Szerk.)

Mindazonáltal a munkástanács kívánságával nem akarván szembehelyezkedni kimondják, hogy a presbitérium felerészben kisorsoltassék s újból választassák. Azonban a presbitériumon kívül álló megjelent egyháztagok annak kijelentésével, hogy az eddigi érvényben lévő egyházi törvények érvénye megszűnvn, ma már semmi törvény nincs, az egész presbitérium lemondását követelték*'.⁸⁵⁾

A presbitérium lemondása a túlnyomó számban megjelent, adót nem is fizető egyháztagok segítségével történik. Évszázados sérelmek oldódnak meg percek alatt.

Hasonló lendületű munkáról tudósít bennünket a továbbiakban Tóth Kálmán. A direktórium működéséről és munkálkodásáról az alábbiakat írja : „A direktórium a főszolgabíróság épületében tartotta üléseit. Megbeszélte a soron lévő teendőket, Minden tag megkapta a feiadatát, esetleg segítő társait. A megbízatás végrehajtása után megtartotta beszámolóját. A feladatok kiosztásánál gondosan figyelembe vették a tag alkalmasságát, családi viszonyait. Senkit sem erőszakoltak a megbízatás vállalására. Tudták, hogy a családos elvtársaknak nem lehet olyan megbízatást adni, amely a nyilvánosság elé való nagyobb kiállást meg-

követeli, Veszélyes helyen az ellenforradalmi csapatok közt dolgoztunk, nem volt meg a teljes bizonyossága annak, hogy helyi mozgalmunk tökéletes sikerrel jár. A lebukás a családok elvtársakat érzékenyebben érintette volna.

A direktórium legáldozatrakészebb tagjai a fiatal, nőtlen munkások soraiból toborzódott. Ebben semmi csodálatos nincs, ez így természetes. A direktórium tevékenységét szeretném szemléltető példákon bemutatni. Olyan eseményeket sorolok fel, amelynek magam is cselekvő részese voltam, amelyek tehát bennem örökre felejthetetlen élményekké kristályosodtak.

1. A Vörös Újság egyik száma közölte az Internacionálé szövegét és dallamát. Elhatároztuk, megtanuljuk és terjesztjük. A próbákat az állami iskolában, a fiatal elvtársak által összetoborzott iparostanoncokkal és felnőtt párttagokkal tartottam.

2. A hatalom átvétele előtt megtudtuk, hogy a főszolgabírósi irattárban lázas munka folyik. Bizonyos astákat kiválogatnak, a többitől elkülönítenek, mintha azokat el akarnak tüntetni. Utasítást kaptam, hogy ezt akadályozzam meg. Hivatalnyitás előtt egy vörös őr kíséretében váratlanul megjelentem az irattárban. Az asztalon egy csomó aktát találtam, amelyekről megállapítottam, hogy a már irattárban elhelyezett akták közül válogattak ki. Az iratokat biztonságba helyeztem az ott foglalatostkodó személyt kiutasítottam, az irattár ajtaját lezártam.

3. Ugyanakkor a direktórium elnöke néhány elvtárssal megjelent a főszolgabíró szobájában és átvették a közigazgatás vezetését.

4. Más elvtársak a Hangya szövetkezetben tartottak hasonló látogatást. Az ott lefoglalt és átvizsgált okmányokból kiderült, hova vándoi olt a Hangya áruinak nagyrésze, miért nélkülözte a lakosság már hosszú idő óta a legszükségesebb fogyasztási cikkeket?

5. Egy csoport elvtárs sorba járta a vezető polgárok kamráit, a középületek padlásait, az ott felhalmozódott árukat összegyűjtötte és a lakosságnak szétosztotta. Világosan emlékszem, hogy a direktórium tagjai vagy hozzátartozói serfimit sem kaptak az árukból.

6. Kétféle pénz volt forgalomban. A bukott társadalom pénze és a Tanácsköztársaság új pénze. A régi pénz igazi bankjegypapírra nyomott, gazdag díszítésű remekmű volt, A proletár hatalomé gyenge minőségű papíron, egyszerű kivitelben készült, „proli” pénz volt, amit a kereskedők nem szívesen fogadtak el. A gazdag földbirtokosok, kereskedők, polgárok megrohamozták a bankot és a postatakarékpénztárat, hogy betétjeiket kivegyék, a forgalomból kivonják és így „a gazdasági életet megbénítsák. Ezt meg kellett akadályozni.

A direktórium utasítására hetenként többször meglátogattam a helybeli pénzintézeteket és ellenőriztem a kifizetéseket. Ezt végeztem a bukásig. Külön figyelemmel ellenőriztük a nagybirtokosok és üzemek befizetési lajstromait. Minden nagybirtokon és üzemben voltak elvtársak vagy legalább megbízható embereink, akik a kifizetés előtt kezemhez juttatták az igazi, a valóságnak megfelelő munkáslétszámot és kifizetendő bérösszeget feltüntetendő kimutatást. Öröm volt nézni a megnyúlt arcokat, amikor a csalárdul felduzzasztott bérlistákat lecsökkentettem az igazi létszámra és bérösszegre. Más elvtársak dolga volt ellenőrizni és jelenteni, hogy a kifizetés helyén a dolgozók megkapják csorbítatlanul a béreiket Itt is voltak kapitalista turpisságok, de megakadályoztuk vagy megtoroltuk azokat.

7. Egy országos rendelet alapján a direktórium elhatározta, hogy a kocsordi Tisza kastélyban gyermeküdülőt létesít. Megkaptam az utasítást, hogy a kastélyt nézzem meg és a szemle alapján tegyek javaslatokat a terv megvalósításához. Egy vörösőr kíséretében

Kocsordra mentem. A Tisza kastély tágas délszaki nővé* nyék és szőnyegekkel díszített halijában atlétatermetű inas fogadott bennünket; jólszabott sötétkék libériája fényesre dör* göli fémgoinbokkdl ékeskedett. Hirtelen nyílt az ajtó és megjelent a házigazda, a nagynevű főúr. Drámai feszült pillanat. A gróf és az inas szemében félelmet láttam meg* csillanni. Talán aira gondoltak, tüzet vezényelek és a vő* rösör puskájából dörren a halált vivő golyó. (Ilyen forrná* ban történt a főúr bátyjának halála az októberi forradalom* ban.) Egyszerűen bejelentettem hát jövetelünk célját. Erre megnyugodtak. Azután megszemléltem a kastélyt, vázlatos rajzot készítettem róla és megszövegeztem javaslataimat. Közben eszembe jutott, hogy vörösör társam és én voltunk az első emberek, akik azzal a szándékkal lépték át a kas* tély küszöbét, hogy oda szegény gyermekeket szállásoljanak. Sajnos azon a nyáron nem üdültek ott proletár gyerekek.⁸⁶⁾

A románok közeledésére egyre inkább felbátorodik a helyi burzsoázia, már ilyen katonai jelentések látnak napvilágot.

„Saját csapataink tegnap vívott nehéz harcokban telje* sen kimerüiwe pihenés céljából a Kraszna csatorna mögé, a biztosító szolgálatnak egyidejű ellátása mellett pihenésre visszavétettek”.³⁷⁾

Ekkor küldik Pál Imrét titkos megbízatással a román hadvezetőséghez Mátészalkáról. „I. székelycsoport jelenleg Mátészalka körül gyülekezik. Utóvédéi az ellenséggel érint* keznek. A 21. gy. ezr. Nagydoboson pihen. Ellenség a mai nap folyamán a Szamostól é*ra és dél-re, főleg jár* örökkel, francia lovasság visszavonuló csapatainkat állandóan zavarta. Beérkezett jelentések szerint az ellenségnek kisebb csoportja főerővel Nagykároly környékén gyülekezik, hon* nan járőrökkel Nagyecséd—Fábiánháza irányában tapoga* tózik előre” . . .³⁸⁾

Egy másik jelentés szeiint a Hadügyi Népbiztosság hírszerző csoportja az alábbi feljegyzést készíti: „A székely különítmény jelentése szeiint Mátészalka előtt a 16. román gyalogezred lett konstatálva, ezáltal a 7. román h. o. jelen* léte újból beigazolódott. A foglyok bemondása szerint felada*

luk volt Mátészalka elfoglalása. Céljuk állítólag nyugat felé egészen a Tiszáig előre nyomulni. Feltűnő, hogy a francia lovasság mindenütt élénk tevékenységet fejt ki“.*9)

Szolnokra, a Hadseregparancsnokságnak az alábbi jelentési küldik a csapatok elhelyezkedéséről :

„1. Székely különítmény parancsnokság Mátészalkán.

2. I. Székely csoport négy zászlóalja Mátészalkán. Ill/1. Székely zászlóalj Nyirvasvárin“.*40)

Sajnos a helyzet feltartóztatlan. A mátészalkai direktórium egy része menekül, a másik része a frontra megy és harcol. Ez a harc itt már reménytelen. A székely hadvezetőség a tárgyalások reményében mindenütt visszavonja a csapatokat és Kratochvill terve az, hogy a Nyírségben összevonja a csapatokat, hogy a vörös hadsereg ellen fordulhasson.*41)

A Vörös Újság már április 24-én a harctéri jelentésben közli: „A románok előnyomulásukat folyó hó 22-én a Tisza és a Maros között az egész vonalon folytatták és tegnap estig Kisjenőn, Nagyszalonta előtt, Debrecen előtt és Mátészalkán állottak“.

Átadják a kommunisták listáját¹ az intervenciós térparancsnokságnak.

A mátészalkai intelligencia nagy ovációval fogadja a megszálló intervenciós csapatokat és tüstént átadják a kommunisták névsorát a térparancsnoknak. Még azon az éjszakan összefogdossák az ilthcn maradottakat s ezzel kezdetét veszi a botozás, agyonlövetés, a megtorlás. Némi büntudattal, a papság mentőakciót szervez az összefogdosottak érdekében. Ez viszont csekély ellensúlyozása a fehér kendőt lobogtató, behódoló ténykedésüknek. A hajnali pirkadásra szomorú sötétség tornyosult. Üldözés és börtön lett az osztályrésze mindazoknak, akik szerepet vállaltak a Tanácsköztársaság ideje alatt. Mig Pesten az első szabad május 1 -ét ünnepli a munkásság, járásunkban botoznak és sorra végzik ki a kommunista hazafiakat. Mátészalkán 9 embert, Nyírmeggyesen 29 mezőgazdasági cselédet lőnek agyon.

A debreceni csendőrkerü'ei parancsnokság jelentése szerint, ezen* kívül Mátészalkán egy szamoskéri lakost Peter Ferencet, Ópályiban Magas János, Balogh Lajos, Parag Bertalan polgári egyéneket lövik agyon ⁴²⁾

Több százra tehető az olyan egyének száma, akiket megbotoznak, a nőket sem kímélik. Van olyan ember, aki 450 bofütést kap ⁴⁵⁾ Ennek ellenére a 31 nap emlékét, mely alatt szabad volt járásunk népe nem lehetett kiirtani sem golyóval. sem botokkal Pedig ezt az intervenciók csapatok után Horthy pribékjei még nagyobb eréllyel megpróbálták. Csak ideig óráig sikerült.

Miután azt hitték Horthyék, hogy sikerült kiirtani a kommunisfa eszmét, ismét megindul a? illegális munka. Kocsordon Szalacsi Gyula, a Szovjetországból hazajött vörös hadseregbeli század* parancsnok így mondja el itthoni politikai munkáját: „Az Orosz* szagban tanult mozgalmi nótákat itthon a fiataloknak leír(am és ezt tanulgatták a faluban. Ezek az Írások két év múlva a csendőrök kezébe kerültek. Ekkor eljött egy cigány ulanam a mezőre, hogy ott várnak a csendőrök odahaza. Akkor hazajöttem Ott ült egy csendőr egy esküdt emberrel. Azf mondom neki: itthon vagvok, miért hiva» tott? Rám ordított, hogy üljek le és gondolkozzak majd eszembe fog jutni, hogv miért jött. Nagvsokáig kellett gondo'kozni Már este lett Akkor osztán jött három csendőr még, meg vagy öt esküdt Ez a csendőr, aki ott vót jelentkezett a tiszthelyettesnél Mordja, hogy ilt vagyunk Bevittek a házba. Azt mondja a tiszthelyettes, hogy ír maga röpcédulákat. Nem i'ok én — mondom n.^gy bátran De már akkor tudtam, hogy baj van Pedig nekünk van olyan, amit maga irt. Erre előre kapta a tálkáját és kivette belőle azokat az írVa lapo* kai, amire én az Infernac onálét fogattam a falubeli fiuknak. Ott aztán összetörtek kegyetlenül",⁴⁴⁾

Igen, ütni azt lehet, de kiöltni a hitet, azf nem Lehet íompi* tani, de e'feledtetni lehetetlen Pedig mindent elkövetnek Akit leh^t éveken keresztül üldöznek s még 18 év múltán is előveszik Tctb Kálmint, a mátésza'kai dolgokért.

írásban is rögzítik üldöztetéssé gondolatát

Az egyház'anácsi jegyzőkönyvekben ezt ohashafjuk felőle: „Egyhá/Janács a lemondást nemcsak a legnagyobb készséggel és jóleső megnyugvással veszi tudomásul, de Jeszenszky Béla indítvá-

nya szerint hangsúlyozottan is szükségesnek tartja kiemelni, hogy ne* vezett Tóth Kálmánt tanítói hivatal viselésére eddig sem tartotta méltónaklegfőképpen azért, mivel teljesen beteges agyú, a leg* szélsőségesebb világot és **minden társadalmi rendet felforgató eszmékkel telített s ennek megfelelő elvet valló és követő türelmetlenül fanatikus kommunistának volt kénytelen őt megismerni** Amidőn egyháztanácsunk a legjölesőbb megkönnyebbüléssel veszi az ő egyházunk kötelékéből való kiválását, egyszersmind kívánatosnak tartja, hogy fentiek egyházi felsőbb hatóságainknak is tudomására hozatván, megfelelő körözés útján eleje vételessék annak, hogy ez az egyén, bármely más egyhá* zunkba is beférkőzhessék s közveszélyes mételyező munkáját esetleg előiról kezdhesse vagy tovább folytathassa".⁴⁶⁾

Miután az egyház ilyen szépen elbucsuzlatia volt lanifóját, Tóth Kálmánnak nem is jut munka Magyarországon. Több, mint tiz évig kenyér nélkül van, 18 évre a fanácsköztársaeági szereplés után kap állást, nem sok öröme van benne.

A lajosmizsei csendőrőrs letartóztatja és megindul az eljárás ellene. Mátészalkai volt egyháza ennyi időn át nem enyhül irányá* ban, a szatmári fanfelügyelőségnek az alábbi jellemzést küldi Tóth Kálmánról: „A mátészalkai református Egyházközség lelkészének és egyben iskolaszéki elnökének az iratokhoz csatolt 203—1937. sz. je* lentése, szerint Tóth Kálmán az 1916. évi szeptembertől kezdve mű* ködött a ref. el. iskolánál, mint megválasztott rendes lanító. A kom* munizmus idején 1919*ben a rendszer elvi és világnézeti tanítását helyeselte, kommunista volt. Nem volt elnöke a munkás tanácsnak, de a direktórium tevékenykedésének szellemi vezetői és irányítói közé tartozott. A kommunizmus szempontjait igyekezett szolgálni, de személyek ellen terrort nem fejtett ki és erőszakos eszközöket nem alkalmazott".⁴⁸⁾

Mondani sem kell, hogy ilyen vélemény alapján ismét kenyér nélkül marad.

összefoglalásként megemlíthetjük, bár nem állt módunkban já* rásunk egész i9*es történetét pontosan összeállítani, mert ehhez meg* felelő forrásanyaggal nem rendelkezünk; adatszolgáltatásunk alapján mégis megállapítható az a mérhetetlen erőfeszítés, melyet itt ezen a tájon két ellenség között kellett a kommunistáknak kifejteni, S ha nem is ment minden a legjobban, ha voltak is a politikai fejlettség

hiányából fakadóan hibák, az alig egy hónapig farió prolefárdikfalura alajt járásunk területén olyan eredmények születtek, amit évekig sem tudott a horthysta közigazgatás helyreállítani.

A mátészalkai képviselőtestületi jegyzőkönyv 1920. 2391*es sz. alatt olyan adatokat tartalmaz, mely arra enged következtetni, hogy igen sok eredmény született a Tanácsköztársaság ideje alatt Ezen jegyzőkönyv szerint a „községi jegyző előterjeszti, hogy a forradalom és kömmunizmussal felidézett zavarok következtében Mátészalka köz* ség 19 évi költségvetése eddig a községi elöljáróság által elkészíthető és e miatt a képviselőtestületnek bemutatható nem volt Azok a zúr* zavaros állapotok, amelyet részint a forradalom kitörése okozott, ré* szint pedig, amelyek a proletár diktatúra idején állottak elő, elenyész* telhetők és megszüntethelők mindeddig nem voltak*.⁴⁷⁾

Ha közel két esztendő alatt nem lehetett helyreállítani a közigaz* gatást és elkészíteni az adóterveket, valószínűleg jel dolgoztak a dí» rektórium tagok. S bár, harcuk elbukott az intervenciós túlerő követ* keztében, de ezt a harcot nem vívták hiába.

nya szerint hangsúlyozottan is szükségesnek tartja kiemelni, hogy ne* vezett Tóth Kálmánt tanítói hivatal viselésére eddig sem tartotta méltónaklegfőképpen azért, mivel teljesen beteges agyú, a leg* szélsőségesebb világot és **minden társadalmi rendet felforgató eszmékkel telített s ennek megfelelő elvet valló és követő türelmetlenül fanatikus kommunistának volt kénytelen őt megismerni** Amidőn egyháztanácsunk a legjölesőbb megkönnyebbüléssel veszi az ő egyházunk kötelékéből való kiválását, egyszersemind kívánatosnak tartja, hogy fentiek egyházi felsőbb hatóságainknak is tudomására hozatván, megfelelő körözés útján eleje vétessek annak, hogy ez az egyén bármely' más egyhá* zunkba is beférkőzhessék s közveszélyes mételyező munkáját esetleg előíról kezdhesse vagy tovább folytathassa".⁴⁶⁾

Miután az egyház ilyen szépen elbucsuztatta volt tanítóját, Tóth Kálmánnak nem is jut munka Magyarországon. Több, mint fiz évig kenyér nélkül van, 18 évre a tanácsköztársasági szereplés után kap állást, nem sok öröme van benne.

A lajosmizsei csendőrőrs letartóztatja és megindul az eljárás ellene. Mátészalkai volt egyháza ennyi időn át nem enyhül irányá* ban, a szatmári lanfelügyelőségnek az alábbi jellemzést küldi Tóth Kálmánról: „A mátészalkai református Egyházközség lelkészének és egyben iskolaszéki elnökének az iratokhoz csatolt 203—1937. sz. je* lenfése szerint Tóth Kálmán az 1916. évi szeptembertől kezdve működött a ref. el. iskolánál, mint megválasztott rendes fanító. A kom* munizmus idején 1919-ben a rendszer elvi és világnézeti tanítását helyeselte, kommunista volt. Nem volt elnöke a munkás tanácsnak, de a direktórium tevékeny kedésének szellemi vezetői és irányítói közé tartozott. A kommunizmus szempontjait igyekezett szolgálni, de személyek ellen terrort nem fejtett ki és erőszakos eszközöket nem alkalmazott".⁴⁸⁾

Mondani sem kell, hogy ilyen vélemény alapján ismét kenyér nélkül marad.

összefoglalásként megemlíthetjük, bár nem állt módunkban já* rásunk egész 19*es történetét pontosan összeállítani, mert ehhez meg* felelő forrásanyaggal nem rendelkezünk; adatszolgáltatásunk alapján mégis megállapítható az a mérhetetlen erőfeszítés, melyet itt ezen a tájon két ellenség között kellett a kommunistáknak kifejtetni. S ha nem is ment minden a legjobban, ha voltak is a politikai fejlettség

hiányából fakadóan hibák, az alig egy hónapig farió proletárdiktatúra alaff járásunk területén olyan eredmények születtek, amit évekig sem tudoff a horthysta közigazgatás helyreállítani.

A mátészalkai képviselőtestületi jegyzőkönyv 1920. 2391*es sz. alatt olyan adatokat tartalmaz, mely arra enged következtetni, hogy igen sok eredmény született a Tanácsköztársaság ideje alatt Ezen jegyzőkönyv szerint a „községi jegyző előterjeszti, hogy a forradalom és kommunizmussal felidézett zavarok következtében Mátészalka köz* ség 19 évi költségvetése eddig a községi előjáróság által elkészíthető és e miatt a képviselőtestületnek bemutatható nem volt Azok a zúr* zavaros állapotok, amelyet részint a forradalom kitörése okozott, ré* szint pedig, amelyek a proletár diktatúra idején állottak elő, elenyész* lelhetők és megszűnlethelők mindeddig nem voltak*.⁴⁷⁾

Ha közel két esztendő alatt nem lehetett helyreállítani a közigaz* gatást és elkészíteni az adóterveket, valószínűleg jel dolgoztak a di* rektórium tagok. S bár harcuk elbukott az intervenciós túlerő követ* kezlében, de ezt a harcot nem vívták hiába.

J e g y z e t

1. Szarmár, Ugocsa és Bereg vármegyék (Magyar városok és vármegyék monográfiája XXVIII. k.) Bp. 54—58. lap.
2. Márton Béla s A Nyírség helynevei. Bp. 1929. 59. lap.
3. Mátészalkai Újság. 1914.
4. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Mónus Kálmán Mátié* szalka 73 éves A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 12. csomó.)
5. Szalmár, Ugocsa és Bereg vármegyék. Bp. 55. lap.
6. Mód Aladár: Magyar prolog. Valóság 1958. 1. sz.21.lap.
7. Mosolygó Antal emlékére. Keletmagyarország. 1959.11. 15. XVI. évf, 39. sz.
8. A mátészalkai Református Egyházfanács jegyzőkönyve 1912—26.
9. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Tóth Kálmán Pécs 65 éves. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.)
10. Hiteles dokumentumok. (A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 22. csomó.)
11. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.)
12. Hiteles dokumentumok. (A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 22. csomó.)
13. Szalmár Ugocsa és Bereg vármegyék. Bp. 56. lap.
14. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Nagy Ferenc 67 éves Kocsord. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 13. csomó.)
15. Emlékeim a Tanácsközfársaságról. (Budai Lajos 68 éves Nyírmeggyes. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 6. csomó.)
- 16.. Szalmár Ugocsa és Bereg vármegyék. Bp. 56. lap.
17. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Tóth Kálmán 65 éves

Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései 11. csomó.

18. Emlékeim a Tanácsköztársaságról (Tóth Kálmán 65 éves Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó)

19. Jelentés a szatmárnémeti ellenforradalomról és a székely különítmény I»ső székely csoportjának ebbeli részességéről. (Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga. TO. csomó. Székely Hadosztály.)

20. A Hadügyi Népbiztosság távirata a Szatmárnémetiben székelő katonai parancsnoksághoz. (Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga, 6 csomó, a Vörös Hadsereg foborzási iratai.)

21 Népszava. 1919 április 1. (Külön tanulmányban kellene foglalkozni Garbai szatmári fogadtatásával, hisz az akkori dolgok sőt eddig ismeretlen adatot szolgáltatnának a székely hadosztály későbbi árulásához.)

22, Toborzási térképek. Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 6. csomó. Vörös Hadsereg toborzása.)

23. Itt említjük meg! Mátészalka és Kocsord közti a mostani közúti híd jobb oldalánál volt egy emlékmű a székely hadosztály harcai emlékére. Valóban v olfak ott a Kraszna vonalában harcok, mig az első vonalban a közkatonák tartják magukat, addig a Mátészalkán székelő hadosztályparancsnokság már készíti az áitulást. Itt magát Kratochvillt, a hadosztály parancsnokot kell idézni ezzel a problémával kapcsolatban. „A helyzet annyira kiéleződött a székely hadosztály és a kommunisták között, hogy tarthatatlanná vált. Mátészalkán 3 napi harcok voltak a románokkal. Akkor újabb parlamentairek utján a románok felszóllították, hogy előnyomulásukat szüntessék be, álljanak meg — **mert a székelyek egyedül akarnak a bolsevisták ellen fordulni** — írásbeli szerződést, fegyverszünetet kötöttünk a románokkal Demecseren, 1919. április 26*án. A székely hadosztály ezzel a nagy horderejű lemondásával döfést adott a bolsevizmusnak, mert gyengítette annak katonai határnál, erejét ... A székely hadosztály Európának 1919. április havában nagy szolgálatot tett, mert a bolsevizmus terjeszkedését megakadályozta . . . Az entente tudta, hogy mi nem vagyunk bolsevisták. Sajnos Smut.angol tábornok csak elkésve jött Nyíregyházára tárgyalni a hadosztállyal". . . Ekkor már Nyíregyházán a munkás vörös zász*

J e g y z e t

1. Szarmár, Ugocsa és Bereg vármegyék (Magyar városok és vármegyék monográfiája XXVIII. k.) Bp. 54—58. lap.
2. Márton Béla s A Nyírség helynevei. Bp. 1929. 59. lap.
3. Mátészalkai Újság. 1914.
4. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Mónus Kálmán Máté* szalka 73 éves. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 12. csomó.)
5. Szalmár, Ugocsa és Bereg vármegyék. Bp. 55. lap.
6. Mód Aladár: Magyar prolog. Valóság 1958. 1. sz. 21.lap.
7. Mosolygó Antal emlékére. Keletnagyorország. 1959.11. 15. XVI. évf. 39. sz.
8. A mátészalkai Református Egybáztanács jegyzőkönyve 1912—26.
9. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Tóth Kálmán Pécs 65 éves. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.)
10. Hiteles dokumentumok. (A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 22. csomó.)
11. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.)
12. Hiteles dokumentumok. (A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 22. csomó.)
13. Szatmár Ugocsa és Bereg vármegyék. Bp. 56. lap.
14. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Nagy Ferenc 67 éves Kocsord. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűj* lése, 13. csomó.)
15. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Budai Lajos 68 éves Nyírmeggyes. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyű* lése. 6. csomó.)
16. Szatmár Ugocsa és Bereg vármegyék. Bp. 56. lap.
17. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Tóth Kálmán 65 éves

Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései 11. csomó.

18. Emlékeim a Tanácsköztársaságról (Tóth Kálmán 65 éves Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó)

19. Jelentés a szatmárnémeti elientorradalomról és a székely különítmény I»ső székely csoportjának ebbéli részességéről. (Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály.)

20. A Hadügyi Népbiztosság távirata a Szatmárnémetiben székelő katonai parancsnoksághoz. -(Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 6 csomó, a Vörös Hadsereg toborzási iratai.)

21. Népszava. 1919 április 1. (Külön tanulmányban kellene foglalkozni Garbai szatmári fogadtatásával, hisz az akkori dolgok sok eddig ismeretlen adatot szolgáltatnának a székely hadosztály későbbi árulásához.)

22. Toborzási térképek. Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 6. csomó. Vörös Hadsereg toborzása.)

23. Itt említjük meg! Mátészalka és Kocsord közt a mostan; közúti híd jobb oldalánál volt egy emlékmű a székely hadosztály harcai emlékére. Valóban volíak ott a Krasma vonalában harcok, mig az első vonalban a közkatonák tartják magukat, addig a Mátészalkán székelő hadosziályparancsnokság már készili az áiulásf. Itt magát Kratochvillf, a hadosztály parancsnokot kell idézni ezzel a problémával kapcsolatban. „A helyzet annyira kiéleződött a székely hadosztály és a kommunisták között, hogy tarthatatlanná vált. Mátészalkán 3 napi harcok voltak a románokkal. Akkor ujjabb parlemenfairekutján a románok felszóllittattak, hogy előnyomulásukat szüntessék be, álljanak, meg — **meri a székelyek egyedül akarnak a bolsevisták ellen fordulni**

Írásbeli szerződést, fegyverszünetel kötöttünk a románokkal Demecseren, 1919. április 2é*án. A székely hadosztály ezzel a nagy horderejű lemondásával döfést adott a bolsevizmusnak, mert gyengítette annak katonai hala'mát, erejét ... A székely hadosztály Európának 1919. április havában nagy szolgálatot tett, mert a bolsevizmus terjeszkedését megakadályozfa . . . Az entente tudta, hogy mi nem, vagyunk bolsevisták. Sajnos Smut angol tábornok csak elkésve jött Nyíregyházára tárgyalni a hadosztállyal". . . Ekkor már Nyíregyházán a munkás vörös zász*

lóljak móresre tanítják az áruló székelyeket. Ezt az emlékiratot Kra*tochvill a hadilevéliár i. igazgatójának címezve küldi 1933*ban azzal a megjegyzéssel, hogy csatolják a székely hadosztály iratanyagához. Ezep tények után nem hinném, hogy probléma lenne Kocsordon a haladó gondolkozású dolgozók előtt az emlékmű mostani sorsa. (Had*történelmi Intézet Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály.)

25. Hadügyi Népbiztosság Politikai Osztály. Politikai biztosok jelentései. (Hadtörténelmi Intézet, Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály)

26. U. o.

27. Vörös Újság 1919. április 23,

28. U. o.

29. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. Tóth Kálmán 65 éves Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.

30. U. o.

31. Kratochvill Károly: A székely hadosztály 1918—19. évi bolsevista ellenes és ellenforradalmi harcai a székely dicsőségért, Erdélyért, Magyarország területi épségéért és Európáért. 105. lap.

32. Erdély Magyarország Európa mily nagy szavak e^ek, ahogy a könyv címe mutatja, mennyire megmutatkoznak az igazi célok, ha ezeket a sorokat idézzük. Nekik a fenti szavak frázisok, az igazi cél, ha kell a román bojárokkal is szövetkezve megvédeni a tőke uralmát. U. o. 104. lap.

33. Hadtörténelmi intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. (Székely hadosztály. Bizalmas parancsok.)

34. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Ami Lajos 65 éves Szamosszeg. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 10. csomó.)

35. A mátészalkai Ref. Egyházfanács jegyzőkönyvei. 1912—1926.

36. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Tóth Kálmán 65 éves Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.)

37. Hadtörténelmi Intézet. (Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály.)

38. U. o.

39. U. o.

40. U. o.

41. Kratochvill K : A székely hadosztály 61— 69. lap.

42. Breii József: A magyarországi 1918—19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története. Bp. 1925. 186—188. lap.

43. Varga Károly: Beszélő fejfák. Harsona. — Szabolcs* Szatmár megye Úttörő Elnökségének híradója. 1958. 1—5. lap.

44. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Szalacsi Gyula 63 éves Kocsord. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 16» csomó.

45. A mátészalkai Ref. Egyháztanács jegyzőkönyvei 1912*26.

46. Pest*Pilis*Solt*Kiskun vtn. Közigazgatási Bizottsága irai. Iratszám: 67391 — 1938.

47. A Képviselőtestület jegyzőkönyve Mátészalka. 2391 — 1920.

lóljak móresre tanítják az áruló székelyeket. Ezt az emlékiratot Kra*tochvill a hadilevéltár 1. igazgatójának címezve küldi 1933»ban azzal a megjegyzéssel, hogy csatolják a székely hadosztály iratanyagához. Ezen lények után nem hinném, hogy probléma lenne Kocsordon a haladó gondolkozású dolgozók előtt az emlékmű mostani sorsa. (Had*történelmi Intézet Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály.)

25. Hadügyi Népbizfosság Politikai Osztály. Politikai biztosok jelentései. (Hadtörténelmi Intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály)

26. U. o.

27. Vörös Újság 1919. április 23.

28. U. o.

29. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. Tóth Kálmán 65 éves Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.

30. U. o.

31. Kratochvill Károly: A székely hadosztály 1918—19. évi bolsevisfa ellenes és ellenforradalmi harcai a székely dicsőségért, Erdélyért, Magyarország területi épségéért és Európáért. 105. lap.

32. Erdély Magyarország Európa mily nagy szavak e^ek, ahogy a könyv címe mutatja, mennyire megmutatkoznak az igazi célok, ha ezeket a sorokat idézzük. Nekik a fenti szavak frázisok, az igazi cél, ha kell a román bojárokkal is szövetkezve megvédeni a tőke uralmát. U. o. 104. lap.

33. Hadtörténelmi intézet. Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. (Székely hadosztály. Bizalmas parancsok.)

34. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Ámi Lajos 65 éves Szamosszeg. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűj*lései. 10. csomó.)

35. A mátészalkai Ref. Egyháztanács jegyzőkönyvei. 1912—1926.

36. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Tóth Kálmán 65 éves Pécs. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 11. csomó.)

37. Hadtörténelmi Intézet. (Tanácsköztársaság anyaga. 70. csomó. Székely Hadosztály.)

33. U. o.

39. U. o.

40. U. o.

41. 'Kíratochvill K.: A székely hadosztály 61—69. lap.

42. Breit József: A magyarországi 1918—19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története. Bp. 1925. 186—188. lap.

43. Varga Károly: Beszélő fejfák. Harsona. — Szabolcs* Szatmár, megye Uflörő Elnökségértek híradója. 1958. 1—5. lap.

44. Emlékeim a Tanácsköztársaságról. (Szalacsi Gyula 63 éves Kocsord. A mátészalkai Járási Könyvtár munkásmozgalmi gyűjtései. 16. csomó.

45. A mátészalkai Ref. Egyháztanács jegyzőkönyvei 1912*26.

46. Pest*Pilis»Solt»Kiskun vm. Közigazgatási Bizottsága iratai. Iratszám: 67391 — 1938.

47. A Képviselőtestület jegyzőkönyve Mátészalka. 2391 — 1920.

Meikléketek

1. Antal János Győrtelek

Katona cimborákkal együtt felmentünk Budapestre. Az egyik cimborámnak a bátyja már akkor ott vót Pesten, a várba teljesített szolgálatot, mint vörös őr. Tudtuk, hogy hon lakik és felkerestük. Ennek beszé- gyit hallgatva, melyben hívott bennünket a vörösök- höz, mi is beálltunk, a Vörös Őrségbe. így lettem én a Vörös Őrség katonája, Pesten.

Ez a vörös őrség akkor a régi rendőrség szerepét vette át. Mi azt a szolgálatot teljesítettük Pesten, mint azelőtt a rendőrök. Hárman cirkáltunk együtt, reggel- től hónapreggel 8 óráig, ennyi vót a szógálat) Ugyan* annyi szabadidőnk vót. Erősen felvótunk fegyverezve szógálat közben; fegyverrel, kézigránátokkal, mert minden percben várhattuk, hogy valamék ablakbul az urak lelűnek.

A vörös őrségnél májustól juniushig vót am, amikor egy reggel bemegyünk, hát a fiatalokat kiválogatták és elvittek bennünket e Mosonyi-laktanyába és tetőtül- talpig felszereltek. Teljes menetkészen álltunk és vit- tek bennünket Szolnokra, a frontra. A front akkor már állt.

De aztán csak nem oda vittek, hanem Dunanagy- varsányra. Ott vót egy fedeles dekung, már így mon- dom, mer én a közösöknél vótam és így tudom, lö- vészárok máskülönben. Olyan 30 kilométeren húzó- dott, előtte 8 soros drótsövénny, éccaka benne villany- áram, meg vaskarók és itt vótunk. Ezt mái a örös Hadsereg készítette. A izéktül féltek ott, ezek a bla- thári, környékbeli sváboktul. Ez meg is történt egy- szer. Nem messzi vótunk a falutul, az vót a jel, ha három lövést hallunk egyszerre azonnal mindenki

az asszony, váljatok egy kicsit, mingy ár megkeresem Pétert. Lent van aszmongya a virágházba. Lement a virágházba. Gyere Péter, mert baj van. Itt vannak az „eltársak”, követelnek tüllem harmincezer forintot. Hát asszony, aztat nem tudjuk előállítani, annyi készpénzünk nincs, de hacsak elfogadnak bele jószágot, búzát, nemtudom én mit, így ha megtudjuk nekijek teljesíteni. De mán szigorúan léptek fel, a puskát rám tartotta kettő, egyszerre, hogy agyon lü, ha nem fizetem kifele. Hát jött a báró fél szeme vót neki. Hát megjöttetek ? — Megjöttünk! Tudod-é Péter minek jöttünk ? Hát nézd, ezek a sok éhező katonák a harctérről hazakerültek, egyik éhesebb, a másik rongyosabb, hát egy kis pénzér jöttünk. Hamarjában elmondjuk vagy harmincezer forintot olvassál ki nekünk. Hát nézzétek nem ászt mondom, hogy nem tudom néktek megteljesíteni, de nem pénzbe. Hát van búza, van tehen, van lu, van ökör, meg¹ ilyesmi, ami pénz van, azt is odaadom terménybe, jószágba. Nem tudok vletetek mit tenni, hát tudjátok, ismertek ne keress ott, ahon nincs. így elő tudom nektek állítani. Na mennyi van pénzed? Hát szedd össze feleségem, "még egy utolsó fillért se hagy magunknál, szedd nekiek össze, az „eltársaknak". Az asszony hozzáfogott, 16 ezer forintot szedett össze abba az időbe. Hát aszmongya, hát ha felakasztok bennünket a legutolsó fillérig sincs több. Nem baj, ha ennyi van akkor ennyi van. A fogatokat fogassátok be, parancsoljátok a tisztarátoknak, ami búza van a magtárba mérjétek fel. nem is számolunk, hogy ennyi jár meg annyi. Neked is egymázsa ötven kiló fejadag jár, de pontosan, mert ellenőrizni fogjuk a magtárodát. Nemhogy neked 100 mázsa búza fog heverni, a másik meg éhen fog lenni.

Bodó Sándor vót a tanácselnök helyettese. A tanácsnak tagjai vótak: Sződényi Miklós, Bodó Sándor a papó, akkor Szász Gábo,r és Orosz Elek. Ezeken kívül vót még több is, de mán nem jut eszembe.

A kommün után a románok a faluban elverték

vagy 150 embert. Engemet is csak az védett meg, amint már mondtam, hogy elmentem leszerelni.

Szamosszezen az első Kommunista gyűlés Dénes Sándor, volt 48-as párti ember udvarán zajlott le. Elég sokan voltak ott, kb. 3—400-an. Itt egy pesti kommunista szónokolt. Ahogy visszaemlékszek ilyeneket mondott: „Kedves Elvtársak ! Hát ne legyetek vakok, lássátok be, hogy mit lehet és mit nem. Eleget vótatok már a régi rendszernek a rabszolgái, minek kapáltok ti részibe, harmadába.

Nektek is éppen annyi termett, mint éppen annak a bárónak vagy uraknak. Most pártoljatok meg engemet, tartsatok velem és azonnal megyek veletek, vegyük kezünkbe a község szalagját. Mérjük szíjjel a fődeket. Felszártioljuk, hogy hány család, hány tagból áll, összeírjuk, hogy mennyi főd van a községbe és így széjjel osszuk.

Ez a mérnek alapította meg a Pártot és a községben azok vótak a vezető tagjai, akiket már az előbb elmondtam. A Kommunista Párt a könyvet még nem szerezte **meg** és így nem vót tagsági könyv. Mivel könyv még nem vót, így csak a vezetőknek a neve szerepelt és a románok csak azt találták meg, és ezeket verték meg. Vótunk a községbe vagy 200-an, akik tagjai vótunk a Kommunista Pártnak.

(A M. J. K. Munkm.-i gy. 10. cs.)

3. Budai Lajos Nyírmeggyes

Vót itt egy főjegyző, aki nagyvén komisz ember vót, Papp Józsefnek hiák és vót egy kis elszámolni valóm vele. Mán akkor nagy tömeg szorongatta, mivel mig mi katonák a fronton szenvedtünk, az asszonyoktól elvonta a hadisegélyt, meg sok disznóságot csinált. Én aztán bementem hozzá az irodába, megkérdezni, hogy miért nem adta ki az asszonyoknak az akkori járandóságot. Mert ez a fő-

jegyző ur, míg mi odavóíunk, azt mondta az embereknek, „a szegény nép megeheí a kenyeret málélisztból is.“

Mikor előjöttem előadta ezt nekem a feleségem. A kezem véres vót, mivel mikor nem akarták kinyitni a községházát, hát bizony betörtük az ablakot és az üveg összevágta a kezem.

Bementünk a főjegyző urnák a lakására. Ki akarták huzni a házbul. A felesége mindjárt hozott egy három literes butelia bort, ezzel akarta elvenni a haragunkat.

Ahogy csepegett a vér a kezemből, belecsorgattam a pohárba, töltöttem rá egy kis bort, és azt mondom a főjegyző urnák. Na főjegyző ur,, igya meg eztet. Mig mi odavóíunk a fronton, magának így kellett beszélni az asszonyokkal, a családdal?

Azt felelte rá a főjegyző: „Megiszom lajoskám, már hogyne innám," Közbe a felesége intett neki a szemével, hogy szökjön meg. Nyitva vót az ablak, s kivetette magát a kert felé.

A tanyára, a Péchy[^]féle tagba menekült. Ott osztán még az asszonyok is előfogtak piszkafával, seprűvel, ki mivel és úgy zavarták el. Valahova Nagyecsedbe menekült osztán.

Itt alakult nálunk egy direktórium, meg valami munkástanács. Nem tudom megmondani biztosan, hogy hány tagja vót a direktóriumnak, az biztos, hogy többen vetak. Kiosztották a földet, igaz nem sokat adtak, mert még for*rongásban vót akkor minden. Azért mégis jó vótl Ezt a földet mán a kommunisták adták, az a direktórium, • amit mondtam. Névszerint benne vótak: Török Lajos, mán az meg is halt, ennek a felesége is benne vót[^] Huszti Tercá*nak hijták a feleségét. Névszerint csak ezekre emlékszem. Meg is szenvedtek érte, mikor a románok bejöttek.

Mikor jöttek a románok, vót a fejemben egy kicsi és a szomszédokkal együtt rájuk akartunk lőni.

Persze mi nem tudtuk, hog\ olyan sokan vannak, Szerencsére az utolsó pillanatban a feleségem kicsavarta

kezemből a fegyvert, mondván azt, „nem látod mennyien jönnek Gebe fdől, hát mindnyájunkat el akarsz pusztítani ?“

Ekkor osztán Balogh Imrével, meg a fiával együtt azokat a fegyvereket, amit elhoztak az őrsrül, beledugtuk a trágyába. Ahogy osztán jöttek a románok, mán akkor sokan vótak, jöttek tiszték is luháton, én kitartottam egy fehér fcászlót, ezzel adtam jelt, hogy nincs itt semmi baj. Ekkor a vörös katonák már elmentek.

Az emberek kivégzése után jöttek a román katonák fegyveresen és azt mondták, menjünk kiszedni az embere* két. Mikor kiszedtük a családjai, • aki megismerte ukét a ruházatarul, vagy másegyébrül, az arcáru l mán akkor nem lehetett megismerni, mert össze vót roncsolva nekik. Az embereknek a teje vót szijjellüvödözve, golyószóróval lütték ukét agyon. Ez biztos, hogy így vót, én magam szemivei láttam, mentem a kertbe lefele, az árakban és a golyó ott füttyölt a fejem felett. Levetkőztették éket ingbe, galyába, és őszi úgy sétáltatták lefele egyenként, lüvödözfék ukét megfele. Vót egy nagy derék ember, Kádár Pistának hij* ták az még mozgott, fordította a fejét és kérdezte, hogy itt vannak még a románok. Es azok meg észrevették, hogy ez mozog és akkor megint belelüttek. Úgy oszt belelökték azt is a gödörbe. Mikor szedték kifele, amint mondtam, elhajtottak bennünket, olyan szagos vót az mán, hogy nem lehetett állani, de kényszerítve vótunk. Ez a Tárnái, az uraság vót az. kihozott oda egy hordó bort, meg min- dent, de nem kellett senkinek. A hozzátartozók mind ko* porsót állítottak, sorba vót ott 28 koporsó, mindenki a csa-i ládját belehelyezte, akkor a temetőbe úgy temelték el, k hova akarta. Meg vót engedve, szóval ott vótak ezek a nagy törzstiszték, tábornokok, tudom is én mik, azok meg- engedték, hogy-temessék el a temetőbe.

Még azt sem tudom, hogy tettekbe nekik fejfáf, vagy nem.

Ezeket azért lütték agyon, mert megtámadták a román katona* Ságot. Mer azok üldözték aki or a kommunistákat, mer későbben nekem is azt mondogatta mindég a főjegyző, „Lajos nem a 19 es időket éljük." Ez a direktórium az uradalmakébul osztotta a földé*

kef, vóf ilf az az Ilosvay birfok, azfán eztei oszíoflák jobban, meit az valami főispán vóf.

A lakása iff vóf. de az ki vóf adva a birtokával együff ha* szonbcrbe. Ezf a biilokof osztogatják kifele: Sajnos a románok na* gyón hamar bejöttek és megszűnt a földosztás. Most jut eszembe¹, hogy ez a direktórium, ami a földeket osztogatta több tagból állott. Az elébb, akiket mondtam, még azokon kívül benevót Nagy József még ma is él, azonkívül Hanusi Józsefné, Bakó Mária. Gere La* josnc. Ezeket az embereket aztán amiért a földet kiosztották a ro* mánok kegyetlenül összeverlek. Akkor megbotozták, akit én tudok Szentmiklósi Lajost, ilyen idős forma ember, mint én, az is 25 bo* tót kapott

Az embereket ráfektetfék a hordóra és úgy ütötték a bottal.

4. Farkas Báliul Cyőrtelek

1918 november 27*én jöttem haza a frontról. Mikor haza* jöttem iy a faluban csend vót, de akkorára mán engem beválasz* fottak a nemzeti tanácsba. Itt nekem az utüpyekef, élelmezést és pos* faügyef kellett intézni

A nemzeti tanács mindenféle községi, közigazgatási, élelme* zési dolgot végzett. Az akkori jegyző mán rém vót itthon, nem zavarták el a fa'uból, de ő jobbnak látta mégis, ha eltűnik. Megi* i t a forradalomtól. Ez a nem cti tanácj mindaddig megvóf, míg a ronmunkmus fel nem állt. A komün tavasszal állt fel, mikor Kun . éláék ksrültek a vezető pozícióba.

Itt akkor a nemzeti tanács megmaradt nem szórtak ki belőle senkit csak átalakult. Itt nem vót semmi különös Ez a tanács nem csinált külö ileges dolgot. Igaz földet akartunk adni, de már az nem sikerült. Közben megváltozott a rendszer, bejöttek a románok és így vége lett mindennek.

A románok mikor bejöttek, összeszedtek bennünket 29*önkef és bevittek Szalkára. Hát íit oszt elénekeltek mindenkit, kit hogy. Mindenkit megverték, még az asszonyokat is. Az asszonyok közül megverték: Király Istvánnét, leányneve: Halmai Mária. Aztán Bö* könyi Petemét, aztán Almási Erzsit, Süket Józsefnéf, azfán Kertész Ádámnét. Ezek vótak. Nem csináltunk semmit, dehát olyan vóf az

utánuk újonnan felállott előjáróság, hogy az vitetett el bennünket. A bíró az nagyon részeges ember vót, Radványi Ádám, berúgott, mint egy szamar, aztán ráborult az asztalra és felőle csinálhattak, akármit. Azt mondták, hogy ezek mind kommunisták vótunk, el kell vinni uket.

Ez a Kubényi Gyula, megmondom úgy, ahogy vót, meg Szabó Mihály azt mondták, a feleségemnek, „na csüngení fog az urad“. Mikor bevittek bennünket sorbaállítottak és a román csendőrök mondták a parancsnoknak, hogy meghoztak bennünket.

Itt vannak a győrtelenki kommunisták.

A tiszthelyettes azt mondta a főhadnagynak, ha mindet összeakarjuk szedni, az ilyeneket, akkor hozasd be mind az egészet, úgy, ahogy ü mondta, situ si je, ami azt jelenti, hogy én is, meg te is.

A főhadnagy kilovagolt és meghagyta, Csicsé tiszthelyettesnek, hogy mindenkinek adni kell 25 botot. Ebből kivétel vót, Radványi József, meg apám, mert ezek már idősek vótak.

Még mielőtt megbotoztak vóna bennünket, elme* nekültünk Bátorba, de tovább nem tudtunk menni és megindultunk visszafele. A nyírmeggyesi állomásnál, ahogy megyünk befele ott elfogtak.

Mikor elfogtak, azt mondta a főhadnagy, mikor maguk előtt hajtottak, hogy lelövet bennünket. Ahogy kísértek bennünket Szalka fele, mer arra vót egy csapat román, ahogy a vasúthoz értünk, akkorára jött a vasúton egy mozdony veres katonák ültek rajta és 16 géppuskát szereltek rá. Ezen a mozdonyon kommunisták ültek, a vasgyári munkások. Ezek budapesti vasasok vótak. Nem vót semmi a mozdony után, mer a^t lekapcsolták, csak a mozdony vót a szenes kocsi-val és ezen vót a 16 géppuska.

Ahogy kísértek bennünket és mentem legelői, hát a mozdonyt két szemmel láttam. Ezek aztán kapták

a parancsot, hogy „Vigyázz eltárs, magyarok jönnek elől tüzelj”,

Akkor osztán zár-tüz alá vették a románokat és oszt azok visszafordultak, mi pedig széjjelszaladtunk, így tudtunk megmenekülni, máskép halál várt vóna ránk is, mint arra a 28 emberre, akit ott Meggyesen agyonlűttek. Ezután ott vótunk még Meggyesen 2 hétig, majd hazajöttünk. Itthon aztán persze összeszedtek bennünket és megvertek.

Ez a nagy mozdony tiszta veresre vót festve. Én beszéltem azokkal az emberekkel, akik rajta vótak a mozdonyon, azok mondták, hogy 16 géppuska van rajta és hogy ők pesti vasasok. Ez a mozdony azután elment egészen Szálkáig a román csapat után.

A botolás után, mikor hazaengedtek bennünket összeszedték Komoróczit, Bálint Bélát, a tanítót, jelenleg Komlódtótfaluban nyugdíjas, aztán Kormos Sándort ezek osztán vizsgálati fogságban vótak hosszú ideig, míg a nyíregyházi ügyészség ki nem vizsgálta az ügyöket. A tárgyalás aztán, mikor kitűzték pontosan nem tudom, de talán 47-en vótunk beidézve, tanukkal együtt. Ez Nyíregyházán vót, 1920-ba.

5. Horváth Gyttla Nyírmeggyes

Tizenkilenc husvét nagyszombatján délután a tanyai cselédség már mindegyik a maga dógát végezte. Ez máskor is úgy vót, hisz ekkorra már a tanyagazda, az uraság parancsára engedélyt adott a ház körüli munkára. Volt. aki az udvart septe, volt aki a ház tájékát igazgatta, a legtöbbje azonban leginkább fát aprított az ünnepekre. Ahogy így teszünk-veszünk az udvaron látjuk, hogy a tanya hátuljánál a román hadsereg katonái kezdenek láncba fele fejlődni és megállapodni. Mondogattuk is egymásnak, — na itt lesz táncrogásig.

Miután jól besürvedett lehetett **is** már hallani a

lövöldözéseket. Még a világosan a hodászi állomás padfelfjárójába a veresek szintén egy géppuskát állítottak, ami azonban csak estefelé szólalt meg. A románok elől visszavonuló székelyek a tanyában hagytak egy géppuskát. Ezt a tanyagazda fia Guszti, aki a háborúban géppuskás vót a nagykerbe a fára felállította, hogy majd ezzel várja a románokat.

A tanyában errül a géppuska felállításról csak kevés ember tudott. Hisz Tóth Sándor fia ezt teljesen egyedül, mindenki tudta nélkül végezte.

Kezdték lüni a tanyát. Akkor már úgy lütték, hogy az udvarra menni lehetetlen vót. Mikor osztán elcsendesedett minden négy lovas járőr jött a tanyába, ezeket követte négy gyalogos. Mikor beértek kérdezték, hogy ki itt a gazda. Megmondták. Akkor kihirdették, hogy aki embernek érzi magát az álljon elő. Elő is jött mindenki számszerint 24-en. Ezeket sorba állították és kérdezték, hogy kinek volt kék surca. Persze senki se mondta. Az emberek nem tudták, hogy minek kérdezik eztet. Mikor nem mondták meg, a népeket sorbaállították és négyesével elkísérték. Bevitték őket a faluba.

Azután minket, akik itt maradtunk összetereltek az asszonyokkal együtt és az összes gyermeket és bezártak az egyik házba. Itt két román katona vót velünk egész éccaka. Ekkor éccaka nagy vót a félelem. Azt hittük, hogy ki akarnak végezni bennünket. Errül is beszéltek a katonák, ezt onnan tudtuk, hogy vót egy asszony köztünk, aki **teljesen** beszélt románul és így megértette, amit mondtak egymásnak. Hajnal fele jött luháton két román, azok már tiszték lehettek, mert fényes vót a ruhája, ezek a házban lévő egyik katonának odaadták a két lovat és bejöttek. Ott beszélgettek. Mikor mentek kifelé a katona kérdezte tüllök, hogy mivelünk mi lesz. Ekkor az egyik legyintett a kezével és mondta, hogy el kell bennünket eresztetni, hisz a fejeket már úgy is lelövődözték. Ekkor tudtuk meg, hogy a férfiakat meglütték.

Köztük vót apám is. Mi haton maradtunk utána, én vótam a legidősebb, olyan 15 éves forma. Mikor vége lett a céciónak, nekünk el kellett hagyni a tanyát, mivel nem vót olyan a családba, aki cselédkedhetett vóna.

Bekötöztünk a faluba árendás házba. Ettől kezdve nagy nyomorúság vót a sorsa a családukknak.

Mikor az embereket kísérték a faluba fele, annyi vót az utón a román, hogy nem tudtak túllök menni. Mikor beértek velük a faluba, a bátor végen, Varga Ferenc házába kísérték őket és ott a ház alsó végébe zárták. Az ajtót és az ablakot ellátták a románok. Ekkor a gebei papért üzentek. Mire az megérkezett már ezeket az embereket lelövődözték. Magyarokkal ásatták meg a sírjukat.

Van aki azt állítja, hogy kettesével kísérték lefele a domb alá ükét, ahun lütték megfele. Van aki azt mondja, hogy felállították ükét sorjába háttal és géppuskával lütték le.

Mikor ez megtörtént két hétre rá adtak engedélyt, hogy hazahozhassa mindenki a maga halottját. Akik nem a faluba valók voltak, azokat elvitték. A többit, édesapámat meg egy katona cimboráját egy sirba, a Tóth családot megint egy sirba, ott 5 férfit lütték meg, a többieket megint aztán egy sirba temették el.

Édesapámat a szőlítójánál lütték meg. Vót egy nagyon kedves sapkája, amit az orosz fogságbul hozott magával, az orosz főri adalombul. Ezen is keresztül ment a golyó. Ezt a sapkát sokáig hortam azután.

6. Jakab A. István Kocsord

Itthon megalakították a munkás tanácsot. Én akkor olyan családi helyzetbe vótam, hogy nem akartam a politikával foglalkozni. A feleségem akkor hótt meg, öt kis gyermekkel maradtam. De hogy aztán beválasztottak a munkás tanácsba csak mentem osztán. En-

gem is megválasztottak, birónak. Jakab Balázst meg albirónak. Nagy Ferit, Szalacsi Sándort, ezek pedig lettek tanács tagok, Jóni Zsiga meg jegyző, így alakult aztán meg. Előbb a kezdetben megválasztottak 32 tagot, de később, mikor Kun Béla vette át a vezetést, akkor leadta a rendelkezést, hogy minden száz lélekre egy tanácstagnak kell lenni.

Állítsák össze a tanácsot. Mivel senki se tudta, hogy mennyi Kocsordnak a lélekszáma, így 24-et választottak, mert úgy számolták, hogy 2400 lehet a lakosok száma. Ez a dolog gyorsan ment, mert a szálkái direktorium közigazgatásául kijött Komlósi meg Bartus és mondták, hogy azonnal kell a választás. Így meg is történt.

Sok baj szakadt asztán a nyakunkba, itt maradt az apaállat, ennivaló nélkül. Adót nem fizettek, a községi fenntartás nem nagyon ment. A vásár úgy vót, ahogy vót. De a rédiajárások, az őrlési utalványok meg minden a mi gondunk lett. A jegyző Komoróczy elmenekült. Senki nem maradt. Csak a munkás tanács maradt, később úgy nevezték, hogy direktorium. Ennek a direktoriumnak lettem én aztán az elnöke.

Ez nem titkos szavazással ment, hanem közfelkiáltással. Én már akkor korosabb vótam azért esett rám a választás. Ennek a direktoriumnak *én* velem együtt 25 tagja vót. A 25 tagba vót egy bíró, egy albíró, egy jegyző meg én vótam az elnök, A többi tagok vótak.

Sajnos mire valamire mán kifejlődtünk volna, akkorra meg mán jött a román. A munkás tanács elintézte, hogy a szegénység kapjon tüzelőt. A grófnak volt egy nagy faszorja és abból mindenki vághatott anúyit, amit számára kijelöltünk. Ez a kijelölés a családtagok száma szerint történt. Egy-egy szakasz, mert szakaszokra osztották, 20 korona vót. Azok, akik ezt nem tudták megfizetni, a munkás tanács megfizéitte helyettük. Ezt a pénzt az uradalomnak fizettük be.

Mondták: mindenki igazolja magát és kérdezlek Mosolygó Antal itt van? Mondta, hogy „itt vagyok”, na azt mondják maga jön velünk. Akkor házkutatást tartottak nem találtak röpiratot.

8. Komáromi István Mátészalka

Minket férfiakat akiket elfogtak, 32 vagy 36 embert, összeláncolva a polgári iskolába, most Zalka Máté nevét viseli, vittek és kb. négy napig ott tartottak, azután átkísérlek bennünket a református iskolába. Az iskola udvarán megásattak velünk egy 15 méteres gödröt, a nálunk lévő tárgyakat és pénzt elvették a gödörhöz vezényeltek 8 embert, a gödör felé fordították, vezényszóra beléjük lőttek. Mire a másik nyolc emberre került volna a sor, visszavittek bennünkét az iskolába. Két-három napig ott voltunk és vártuk mikor végeznek ki bennünket. Tűszokat szedtek össze a városból, minket pedig átkísérlek a községházára, ahol a román katonák 25 botot vertek ránk. Mindennapos jelentkezéssel szabadon bocsátottak, de azután jött a többi szenvedés. Bárhová kellett levelet vinni, vagy én vagy az apám volt a küldönc, ami sok megaláztatással járt. Amikor Győrietekre vittem a levelet a jegyző a szemembe kacagott és azt mondta: vigye Tunyogra, ott majd ráírják a borítékra, hogy átvették. Bárhová vittem Molnár Károly katolikus paptól kellett írást kérnem. Mint kommunistát mellőztek. Mikor Horthy megjelent Szálkán, mint a vadállatokra úgy vigyáztak ránk. Minket elküldtek vegyük fel a harcot és fel is vettük a kocsordi hídfőnél. Husvét első napján vártuk a felmentő sereget, de az akkor hivatalából menesztett Jenesszky főszolgabíró fehér zászlóval eléjük ment. Nekünk menekülnünk kellett. A nyirtasi izraelita templomba menekültünk. Mikor a románok fulmentek rajtunk mi visszajöttünk. Közülünk kettőt elfogtak, agyon is lőtték őket, az egyik Jármiba való Weisz nevezetű elvtárs volt. Minden számításom az volt, hogy felvergődöm Budapestre és jelentkezem Mosolygó Antalnál, aki Mátyásföld népbiztosa volt. Előzőleg jártam is nála, megbízott engem különféle dolgokkal. így

íobbek között a Nyíregyházán nyomtatott Számuely Tibor szerkesztette Vörös Újság terjesztésével, amelyet 2-300 példányban éjszakánként én hordtam széjjel. Mosolygó Antal azt mondta, hogy „nem számít ha most még nem érvé*nyesülhetünk, de ügyünknek alapja van”.

9. Mónus Kálmán Mátészalka

Amikor Kun Béláék kerültek a vezelő helyre 19 márciusában akkor ill Mátészalkán az a nemzeti tanács amibe én is bennevótam átalakult direktóriummá. De nem simán, hanem nagyobb változtatásokkal. Mert bejöttek kisebb iparosok, gazdálkodók, pld. Kohoj nevű kovács, aztán itt Szomorú László, azfán Kovács Pali így ipa*rosok is vótak benne. Szóval a direktóriumba már inkább a szoci*ális érzelműbb embereket választották be. Arra nem emlékszem már hogy hány tagja volt ennek a direktóriumnak, de az a lényeg, hogy ez a községi direktórium volt. Ezenkívül volt egy járási direktórium is, ez volt a Sarkadi-féle vendéglőbe. A'községi direktóriumnak Ko»máromi volt a feje. Nem a mostani, hanem ennek az édesapja. Az volt az elnöke ennek. Hát bizony voltunk ebbe a direktóriumba elég sokan, pontosan nem emlékszem, de kb. 25—30 tagja volt.

A munkánk elég rövid ideig larfoff, mert Husvét második nap*ján bejöttek a románok és megszűnt minden. Még emlékszem, hogy itt vóf a rajvonal a József főherceg utcába, akkor még ott nem vol*fák épületek mint ma.

A románok fáklyával szaladgáltak éjszaka és mindenfelé veres katonákat kereslek. Bizony voltak itt veres katonák. Ezek Meggyes fele mentek. A veresek Kocsord felül jöttek és Meggyesnek mentek.

Ift a románok borzasztó sok halottat vesztek. A harc tovább folyt ifi Mátészalkán. A veresek mondom erre Meggyesnek menlek. A románok mikor ide bejöttek úgy ludom ünnep második napján mert minket ünnep második napján fogtak aztán el.

Akkor vagy 36*3f*ef foglak ösSze. Ebben nők is vólak. Szó*val Bársonynak a felesége, Komárominak a felesége és egyes tagok feleségei is. Akkor a református iskolába, a templommal szembe vittek benünkei. Erre Német Jóska felől lévő részébe. Én éppen akkor feküdtem le, mikor Képes Gyula és egy román katona kopo*gott az ablakon. Felhúzó a rolót és látom, hogy egy román meg

Képes Gyula off van. Azl mondja képes Gyula, nem eiszol még? Mondom, éppen most feküdfem 'le. Na, azf mondja öltözzél fel, gyere fel megvárunk a kapuba, gyere fel a községházára. Baj van, mert mondom már ériem jöftek. Akkor én felöltöztem és felkisérfem. Mikor felkisérték, nem a községházára menfünk, hanem az iskolába vittek. Akkor már oft vót azf lehef mondani, 30—32 ember. Kevés asszony, de legtöbb férfi vót. És akkor ott mingyár egy román káp* lár, iudoff jól magyarul, állifólag falán ide is való valahova Csenger körül, kipakolfatoft mindent a zsebünkől és akkor off vótunk égé* szén reggelig.

Reggel az egyik román katona, aki ott vóf velünk, nyóc em* bért kiválasztott, hogy menyenek ki. Azok kimentek és majd egy jó óramulva visszajönnek.

Kérdeztük, hogy hon vótafok?

Hát azt mondta, kint vótunk, megástuk a sírunkat.

Hát, hogy, hogy, ift azf mondom, hogy hol vagy mint?

Azt mondja ift a kerbe. Megástuk! Agyon fognak bennünket lüvődözni.

Alig ez megförtént, rá kevés idő múlva jönnek is a nyóc ro* mán katona, egy őrmesterrel. Mán mindjárt ki is állítottak négyet. Már világosan nem emlékszem, hogy ki vót. De ha jól fudom így vóf; Szomorú, Sreiber Jenő, Pataki, meg Kovács Pali, Én meg vótam a második négybe. Mán ezeket a négyeket ahogy elmondtam ki is állították mán.

Egyszer látjuk az ablakon, hogy egy kerékpáros román kafona zsebkendővel integef, kinf álló román katonának. Mutat egy Írást és az írást mindjárt átadja annak az őrmesternek, aki a kivégzést ve* zényelte volna. Akkor visszaküldték bennünket be az iskolába.

Hát akkor visszaküldték bennünket a szobába és a kivégzés félbe maradf. 11 óra tájban akkor Kálló, vagy Kállósemjénből hoznak be nyolc fiafal. paraszt legényeket a románok. Szegény, mintha most is látnám az egyik, már ő érezfe, ugyhcggy vízzel lo* csolf a fejét. Akkor abba a sirba, amit mi közölünk kiástak bele* lüvedözték őket. Majd aztán későbben vóf olyan akit kiástak és haza* szállították.

10. Nagy Ferene Kocsord

Kocsordon is megalakult a községi Munkásfanács. Ennek tagjai vófak: Jakab Vince, Szalacsi Sándor, Jakab János, Nagy Ferenc, Bakos Lajos, Katona Miklós. Nem bírok iöbbre emlékezni, csak azt tudom, hogy 24-en voltunk. Még ma is élnek vagy 8-an.

Itt Kocsordon direktórium nem alakult, csak munkásfanács vóf. A direktórium Mátészalkán vót, onnan járfak ki hozzánk. Mátészalkán a direktórium épülete a SarkadUféle vendéglőbe vót. A helység egy óriási nagy tágas ferem vót és abba vótak az asztalok elhelyezve. Az ablakba egy géppuska is fel vót állítva. Egyszer egy nehéz ügygyei mentem a direktórium elé. Árról vóf szó ugyanis, hogy Kocsord nem engedi azt, hogy Gróf Tisza árokpártját kivágják a győrteliek. Merf az a föld Kocsordnak jogos, nem Győrtelieknek. A direktórium ákkor küzent Győrteliekére, hogy hagyják abba a fairfást merf az a föld a kocsordiakal illeti meg. Mink már akkor ragaszkodtunk a földhöz, nem tudtuk milyen értelemben juiunk hozzá, vagy hogy lesz, de mink már akkor ragaszkodtunk. Az apáink is, meg mi is ha napszámosként is, de ott etiük kenyerünket és az minket illeti volna.

Mikor bejöttek a románok eltelt néhány hét nem tudtuk, hogy mit csinálnak velünk. Május 1-én felvitték bennünket a községházához. Mire felmentem már láttam mi a helyzet, mindnyájan ott vótak, akik a mozgalomban résztvettünk. Ott a községházánál 10*16-an vófunk együtt.

Ma már csak 8-an, vagy 9-en vagyunk azok közül, akit akkor megkínóztak. A községházánál a botozásnál ott vót a főbíró, az esküdtek, román katonák és csendőrök. Szólitoffak nevemen, és ott mindenki szemeláffára, le kellett feküdni. Mig 8-af ütöttek rám bírtam olvasni, de aztán már nem.

Nők is vófak köztünk, de azokat nem bánfoffák. Off vót az én édesanyám is, csak lepiszkolták őket. Mondták neki, hogy maguk is akarják ezt a közösséget, ezt a szocializmust? Anyám azt mondta, mégis megérte fiam, csak vigyázz kipucolnak a községből. Majd később Kocsordra jöit Brand Jenő főjegyző, és az hosszú ideig görbe szemmel nézett rám. A csendőrök állandóan zaklattak, mindig jelenkezniem kellett.

11. Nagy József Nyírmeggyes

Én kimentem vizér, mert a szomszédba jártunk érte. Hallom, hogy szól a géppuska meg a másik puska. Bemegyek a vízzel, mon*
dóm a feleségemnek, hallod itt *mán* baj van. A rengeteg katonaság
ott vót, ez *mán* úgy vérradáskor volt. Ahogy ez megtörtént jönnek
a románok nekünk puskalussal, hogy menyünk azonnal temetni. Le*
zavarlak oszt bennünket, de nem tudom megmondani hányan vótunk.
Vagy 15@16*an vótunk, ahogy visszaemlékszek. Aszmondták ássunk
egy nagy sirf, de abba nem fért mind. Az emberek *mán* akkor
mind agyon vófak lüve. Ástunk egy másikat is. Utoljára maradt az
a Kádár nevezetű. Az nem hóit meg. csak nyakszirlővést kapott.
L eszélünk neki, ne mozdulj! Utet hagytuk utoljára. Mikor oda*
vittük a gödörhő, akkor jött fel az ajbul kilenc katona egy román
tiszt vezette. Hát osztán, csefácse asztmondja. Nu murifá ungurescsi
aszmonda. Hát nem szót senki. Fogja a revorvert kéremszépen és
szitává lütte a szive körül. Nem halt meg. ült fel. Akkor beletette a
másik tárt a levorverbe és kéremszépen beleereszfelte az összest. Én
szidtam magyarul, hogy ilyen embertelenséget lehet csinálni. Mert
még értem, hogy az emberrel szembe lüvedöz, de egy tehetetlen ha*
tállal vergődő emberre, ez *mán* osztán gazemberség.

Ahogy ezt mondogattam még nekem fordult a levorverrel, hogy
agyon lü. Akkor oszt arra kényszerítetl bennünket, hogy fpdeljük be
és meg is kellett taposni a földet. Bizony meg is kellett taposni az
emberen a földet. Mi oszt a temetés után hazajöttünk. Még Török La*
őst azután vitték el innen. Azért vitték el, hogy mutassa meg ne-
kik, hogy merre vannak a székelyek. Mikor oszt valahun rájuk
lövődöztek, akkor tudott megszökni és úgy jött haza.

A kivégzésről ennyit tudok. Magam is résztvettem az elfeme*
fésűkben, ahogy *mán* mondtam, hisz a románok puskatussal vertek
ki bennünket az eltemetésükre.

Mikor bejöttek a románok összeszedtek egy csomó embert, a
kommunistákat, de azok elmenekültek, mert az állomásnál a moz*
donybul a kommunisták rálövődöztek a románokra. Azok a kommu*
nisták mozdonyon jártak és úgy zavaigatták a románokat, Ezek az
emberek így menekültek meg a haláltul, merf azokat is agyon akar*
ják lövődözni.

Hlf a faluban is összeszedtek egy csomó emberi a románok, vagy húszán vótunk, hisz én is benne vófam és megbotoztak ben* niinkel. Asszonyok is vófak közfünk.

Ezt a húsz embert azért szedték össze, mert benne vófak a di* rektóriumba. Vóf itt direktórium akkor, de az az igazság, hogy nem tudtuk akkor, hogy eszik vagy isszák azf. Még akkor tanulatlanok vótunk. Hál még akkor állt fel csak a kommün. Ez a direktórium jSformán még semmi se csinált, mert még nagyon fiatal vól, alig pár napos, de mán osztották a fődekef. Persze ez a fődosztás még nem vót mindenbe igazságos, merfvól aki nem kapott. Én se kap* lám, de azért elvették a méltóságos uríól, Ilosvaitól. Nagy szó vól ez. Meg is bűnhódtünk érte későbben.

Akkor osztán a románok összeszedték azt a húsz forma em* berf akit mán mondtam, a földér kelleti leginkább szenvedni, amiéri hozzányúltak. Mikor megbotoltak bennünket, a többit elengedték er* gemet meg elvittek Szatmárra. Hadbírótság elébe akartak állítani, amiért a románokat a székeleyek meglüffék.

Szatmáron háromszor ásafták meg velem a saját síromat, öl* ven bofotf egy héten keresztül mindennap megkaptam. Mindennapi Tessék elképzelni, hogy néztem én ki. Hátamon, mejemen, megént a lábszáramon, mindenütt hozzá vót ragadva a ruha. a vertül. Asz! mondtam mán, lőjenek agyon, mit kínoznak, nincs ennek semmi ér* ielme.

Németi a földbirtokos mán tudta, hogy jönnek a románok és mondta is a felesége, meglakoltok még amiért a földhő nyúltok, ő fudta, hisz az urak hozták be a románokat.

Az itteni direktóriumba benne vót először is Tóth Béla a ta* nító, benne vót Fedor János, azfán Kis Tőiök Lajos, Hanusiné, Gere Lajosné, többre nem emlékszem.

12. Tóth Kálmán Pécs

Körülbelül 2 év és 5 hónapot töltöttem Mátészal-
kán. Ebből az időből az I. Tanácsköztársaság máté-
szalkai fennállásának idejére — 1919. március 21-től
április 25-ig — csupán 34 nap esik. Ha ennek a rö-
vidke időnek élményeit írnám le, nem sokat segíthet-

nék annak a homálynak eloszlatásában, amely a mátészalkai 19-es eseményeket fedi, mert a történelmi események nem a Tanácsköztársaság megalakulása napján, hanem már jóval előbb kezdődtek, és ha ezeket az előkészítő eseményeket figyelmen kívül felejttem, érthetetlenné válik a Tanácsköztársaság mátészalkai 34 napja.

Szólnom kell ezért az 1919. március 21. előtt történekről is, sőt röviden ismertetnem kell az akkori Mátészalka társadalmi arculatát, lakóinak gondolkodását.

A környéken több nagybirtokos és gazdag kulák él. A szegény tanító alig győzi őket alázatos kalapemeléssel. I an gróf, báró és más kegyelmes ur. A vagyont és a rangot pedig tisztelni és süvegelni: kötelesség. Temérdek a szegény paraszt. Ezek előre köszönnek, csak fogadni kell az alázatot. Lehet félvállról is, szegény embernek ez is elég.

Ez a vallásilag és vagyoniilag változatos tömeg csak egymás „mellett” él, de nem „együtt”. Szétesett, tarr társadalom.

A főszolgabírói hivatalban Jeszenszky főszolgabíró, az apósa meg a sógora uralkodnak és vezetik a közügyeket úgy, ahogy ilyen társadalomban az szokásos és illő, vagyis a szegények rovására, a gazdagok javára.

óriási drágaság. A Hangya fogyasztási szövetkezet boltja üres fiókokkal fogadja az egyszerű vásárlót vagy csak selejt árut kap méregdrágán. A jó áru a gazdag polgárok kamrájába lopózik rejtett utakon, potom áron, esetleg ajándékképpen.

A kávéházban hajnalig tartó kártyacsaták- és ivázzattal tölti idejét a jómódú polgár. Ez egyetlen „kulturte vékeny ségük”.

És mindnyájuk feje felett az emberiség legnagyobb réme: a háború sötét felhője terpeszkedik. Özvegyek, árvagyermek ; férjeiktől elszakított asszonyok, meny-

asszonyok, akiknek vőlegénye most készül a frontra vagy már elesett ott. Kevés a fiatal ember, az is minden pillanatban várja a katonai behívólevelet. A házasságkötés nagy ritkaság. Az ifjúság helyzete reménytelen, élete céltalan. Mindenki sejti, hogy sorsdöntő fordulat előtt állunk. A legáltalánosabb és legforróbb kívánság: a béke. Ezt az óhajt az 1918-as polgári forradalom máról-holnapra teljesítette. Megbukott a királyság, amit senkisé sem sajnált.

De alig hervadt el a polgári forradalom őszi rózsája, már is új tervek, szándékok léptek előtérbe.

Mátészalkán ebben az időben két hely akadt, ahol az új törekvések képviselői működni kezdtek.

Az egyik hely, a fontosabb, a szeszgyár volt. Ott a szociáldemokrata munkásság szervezkedni és agitálni kezdett, az országos politikai mozgalmak hatására. Rövidesen, különösebben a fiatalabbak között akadtak, akik kommunistáknak vallották magukat. Közben szaporodtak a polgári forradalom után hazatért katonák. Ki a laktanyából, ki a harcterről jött, de voltak, akik orosz fogságból tértek haza. Ezek véleményt nyilvánítottak, mozgásba hozták az egész közvéleményt. Olyan lett Mátészalka, mint a forrásban lévő must. Pezsgett, kavargott, de még zavaros volt. A KMP budapesti megalakulása után több szeszgyári fiatal Budapestre utazott. Gyűléseket hallgattak, nagy lelkesedéssel, tanácsokkal kioktatva, Vörös Újsággal megrakodva jöttek haza. Így létre jött az első forradalmi proletár csoport Mátészalkán, amely alkalmas volt arra, hogy a további események fonalát a kezébe vegye.

Nem szabad elhallgatnom, hogy a teljes politikai egység nem jött létre, a szocialista kommunista ket-tősség jellemezte a csoportot. A másik hely Becske Bertalan ref. tanító lakása volt. Az öreg Berti bácsi kosztosokat tartott. Lányokat és nőtlen fiatal embereket. Volt köztük tanítónő, polg. iák. tanárnő, banktisztviselő, két lány a szeszgyári irodából. A férfiak

között volt ügyvéd, ref. lelkész, adóhivatali tisztviselő, bírósági írnok, főszolgabírói hivatali írnok, zongoratanár, szeszgyári tisztviselő stb.

Itt étkeztem én is mátészalkai tartózkodásom egész ideje alatt. A teljesség kedvéért meg kell még említenem, hogy Becske bácsi üzemének volt egy alosztálya, egy szobája, ahol a helybeli polgári iskola tanulói közül lakott és étkezett 4—5 fiú, Ezekről a fiukról még beszélni fogok.

Ezt az étkezőhelyet akkoriban a „mátészalkai Pilvaxának” neveztem el.

A Pilvax társasága, foglalkozásának megfelelően, minden mátészalkai intézménnyel, hivatallal kapcsolatban volt, mindenféle hivatali manővernek, poliiikai, társadalmi és társasági eseménynek, botránynak pontos ismerője volt. Ismerték a helybeli és környékbeli vezető emberek, arisztokraták, földbirtokosok, kulákok életét. Tudtak a Hangyaszövetkezet panamáiról, tudták : hová tűnt a polgári iskola téli tüzelője ?

Ezek mind hasznos tudnivalók forradalmas idők* ben. A forradalmár tereptana, a környezet ismerete.

A társaság úgy állása, mint osztályhelyzete és neveltsége, folytán igen vegyes volt, a politikai események megítélése, vitáik mégis érielőleg hatottak mindnyájunkra. Azonkívül a kosztosok között 3 szeszgyári alkalmazott volt, akik útján megismerték a szeszgyárban folyó politikai szervezkedést és elősegítették a társaság két forradalmi szellemű tagjának kapcsolatait a gyári munkásokkal.

A Pilvaxban két forradalmi gondolkozásu egyén volt. Egy orosz hadifogságból hazatért mátészalkai ügyvéd és e sorok írója. Az ügyvéd részt vett az orosz mozgalmakban, bőséges forradalmi tapasztalattal rendelkezett. Ez a két egyén felvette a személyes kapcsolatot a munkássággal.

A munkásság sorai közé fogadta őket.

A szeszgyár és a Pilvax összetalálkozott!

Nagy gondot okozott, hogy párhelyiségünk nem volt. Népesebb összejövetelt nem tarthattunk. Csak magánlakásokban találkoztunk össze néhányan, de sohasem teljes létszámban. Igen sokszor csak Írásban, küldöncök útján érintkeztünk. Érthető tehát, hogy alaposan meg sem ismerhettük egymást. Nem taníthattuk, bátoríthattuk, lelkesíthettük egymást. Nem terjeszthettük a Párt tanítását. Aki az akkori viszonyokban nem tudja magát belehelyezni, az a mi harcunkat sohasem fogja megérteni.

A szomszéd községek kommunistaival is felvettük a kapcsolatot és ennek kiépítése állandó feladatunk lett. Iparkodtunk minden hivatallal, környékbeli gazdasággal összeköttetést szerezni. Számontartottuk azon egyéneket, akiknek jóakarata, támogatására számíthattunk és ilyenek sokan voltak. A barátaink névsorán még polgári iskolás gyermekek, iparos tanoncok, a gettóban lakó zsidó ifjak is szerepeltek, akik igen sokszor hasznos, például: küldönci szolgálatot teljesítettek, még távolabbi községekbe is. A fiuk kiválóan alkalmasak voltak bizonyos személyek vagy események megfigyelésére. Találkozóhelyük a lakásomon vagy a Pilvaxban volt.

Ezek a fiuk az Úttörők és az Ifjú Gárdák elődei voltak.

Emlékeim kiegészítése

Irataim között megtaláltam a régi, mátészalkai „Fizetési könyvemet”. Abban az időben az állami adóhivatal fizette a felekezeti tanítókat is. Nagyon tanulságos könyvecske, mert hitelesen feltünteti a tanító akkori fizetését, és bizonyítja, hogy a Tanácsköztársaság milyen bőkezűen fizette a pedagógusokat. Azt hiszem ez a könyv, ebből a szempontból, igen fontos dokumentum.

A felnőttek nem dulakodtak ugyan a porban, de a felekezeti különbözőség megmértelyezte a társadalom

légkörét, ami elsősorban az elzárkózottságot szüli, ez pedig maga után vonja a többi, a közösséget lazító, széthúzó erőket. Mátészalka e tekintetben nagyon érdekes, részemre tanulságos jelenség volt. Én ugyanis pesti születésű vagyok és Mátészalkára történt költözésem előtt pesti lakos voltam. Szalka a református-katolikus-orthodox zsidó lakosságával különös konglomerátum volt, megtévezvén a vagyoni- és rangbeli különbségekkel. Még furcsább keverék, mint pl. egy baranyai falu, ahol magyar-német-sokác nemzetiség vegyesen él ugyan, de összekötő híd köztük a közös vallás és szegénység.

A régi világban törvényes dolog, országos szokás volt, hogy a bennfentesek, a vezetők jutányos árakat, sőt ajándékcsomagot élveztek. Húsvéti, karácsonyi, névnapi csomagot. Persze a korrupciós háborús világban a csomag tartalmazhatott pl. írógépet is vagy a csomág kocsivá tágult és tartalmazhatott pl. szenecskét. A Hangya könyvelője a kát. kántor volt. Én is bemehettem tehát a Hangya irodájába és kaphattam egy-két kupicával. Konkrét példákra már nem emlékszem. Nem tartottuk ezt számon, mint ahogy a szűnyogokat sem számoljuk meg, csak érezzük, hogy csípnek és véresre kaparjuk bőrünket.

Ilyen ajándék csomagokat szedettünk mi össze!

A kávéházban általában kávézni, inni és kártyázni szoktak, de a mátészalkai kávéház, az egész járásban híres volt kártyacsatáiról. Élt ugyanis Szálkán egy Hady nevű ref. segédlelkész, aki mesterien kezelte az ördög-bibliáját is. A kártya Paganinije volt. Sietve befejezte templomi prédikációját, ledobta papi palástját és sietett a kávéházba. Ott már türelmetlenül várták messze községekből csézán vagy szánon érkezett partnerei. Tanulni jöttek a mesterhez. Aki kártyázik és kíbicel, meg is szomjazik és vagy kávé, vagy mást iszik és ha sokáig blattól, többször szomjazik és sokszor kortyol. Egyszer a segédlelkészt elhelyezték Szálkáról.

Hűséges és hálás tanítványai folytatták nemes művészetét.

A szeszgyári tisztviselő neve: Madarász, 18—20 éves Volt. Édesapja valamelyik közeli községben tanító volt. A szeszgyár irodájában dolgozott még: Tóth Ilonka 16—17 éves leány. Édesatyja mátészalkai tanító volt, elhunyt, engem az ő helyére választottak meg. A másik leány nevét elfelejtettem. A felsorolt fiataloknak csak annyi szerepük volt a munkásmozgalomban, hogy a bank és a szeszgyár belső életéről adatokat lehetett tőlük szerezni, meg a szeszgyári fiatalok meglátogatása üi ügyén szabad bejárásom lett a szeszgyárba.

A polgári iskolai tanulók közül egynek a neve: Vozáry.

Az ügyvéd nevét elfeledtem. Izmos, magastermetű, 30 év körüli, nőtlen ember. A háború előtt mátészalkai lakos volt. Mátészalkán nem voltak rokonai. Azt hiszem, hozzátartozói másutt sem lehettek, erről nekem sohasem beszélt. Orosz hadifogságból jött Szalkára katonaruhában, kopp ínyben, csizmásán. Csak a katonai fémgombokat cseréltette fel civil gombokkal. Megkezdte ügyvédi gyakorlatát, hogy milyen anyagi eredménnyel, nem tudom, de civil öltönyt vásárolt, A Pilvaxban étkezett. Szerényen élt. Nem ivott, nem dohányzott. Kevés beszédű, komoly magatartású, majdnem mogorva ember. Osszebarátkoztunk. Tudtomra adta, hogy Magyaroi szágon is lesz proletárforradalom s ő abban tevékenyen részt fog venni. Már beszélt néhány munkással, azokat megnyerte, az én közreműködésemre is számít. Erre parolát adtam.

A direktórium elnökévé választottuk. Nekem első oktatóm volt az orosz nyelvben. Csoportunkat ő vezette. Mindnyájan becsültük, szerettük. Az első írásom 8. és 9. pontjában leírt székely tiszti jelenetnél és az utolsó gyűlésünkön az elnök már nem volt jelen, Nyomtalanul eltűnt. Kerestük, de nem találtuk.

Nem volt pártszervezetünk, tagnévsorunk, tag-

könyvünk, nem fizettünk tagdíjat, nem volt párthelyiségünk. Én inkább a „forradalmi csoport” megjelölést használtam Írásomban. A „forradalmi szocialista⁰” nevet is elfogadhatónak tartom.

Csoportunk tehát meglehetősen formátlan volt, de a formátlanság is lehet forma.

Olyan egyének voltunk, akiket a kapitalista társadalom különböző módon megbántott, megrágott, mindegyikünk sajgó sebeket viselt testén-lelkén s csordultig tele voltunk a kapitalista társadalom iránti gyűlölettel. A közös proletársors és a közös gyűlölet hozott össze és tartott egybe bennünket. Ez adta meg csoportunk formáját is.

Tudom, hogy nemcsak újabb sebek elszenvedésére voltak tagjaink felkészülve, hanem arra is, hogy az ellenségen halálos sebet vágjanak. Meg vagyok győződve, bár adatom nincs róla, hogy többen közülök a Vörös Hadseregben folytatták a Mátészalkán megkezdett forradalmár munkát.

Szilárd pártszervezet szükségességét láttuk, de megalakítani nem tudtuk, későbbi időkre halasztottuk. Ideológiai képzettségünk alacsony fokát is elismertük. Tervbevettük, hogy valami agitációs füzetkét állítunk össze. Ennek szerkesztése az én feladatomban lett volna, de bevallom, hogy igen gyarló művecskét kínlódtam össze. Nem került nyomdába. Abban az időben két lábhajtós nyomdagép volt Szálkán. Két papírkereskedő volt, azok birtokolták.

Forradalmi csoportunk meglehetősen labilis volt, régi tagok kimaradtak, újak jelentkeztek. Pl. volt egy asztalosmester tagunk. Régi szociáldemokratának vallotta magát. Saját háza, műhelye, néhány kisebb gépje, segédje és inasa volt. Olcsó tömegbútorokat készített és a vásárokon árulta. Vasárnaponként jól kiöltözött és fújta a zsoltárokat a templomban ; a presbiterek padsora mögött ült, a tisztas iparosok részére fenntartott szektorban. Néhányszor az ő műhelyében is össze-

jöttünk beszélgetésre. Segédjét és inasát elengete a már említett énekórára, de a második óráról mindkettőt eltiltotta, mondván, hogy mi nem szociáldemokraták, hanem orosz pártiak, bolsevikok vagyunk.

Az országos politika eseményeinek hírei megkésve érkeztek hozzánk. A legfelsőbb szinten lezajlott politikai csaták hullámai, mire hozzánk érkeztek, le szelődtek, vizeinket megfodrozták ugyan, de hevesebb viharokat nem okoztak. El voltunk foglalva, a helyi feladatok megoldásával. A tett volt a fontosabb és nem a szó.

Legállandóbb alakulatunk a direktórium volt. Ebben, úgy emlékszem, nem történt személyi változás.

(Minden direktóriumi tag kapott egy kartonra nyomott igazolványt, amely bizonyította, hogy a mátészalkai direktórium tagja. Én az igazolványomat évekig dugdostam, de egyszer elkallódott.)

Az összejövetelek színhelye az én lakásom. Az elnök lakása. Egy vasutas lakása, aki az állomás közelében lakott. Később pedig a főszolgabíróság épületében gyűltünk össze és a direktóriumi gyűlések után tartottunk megbeszélést.

A környékbeli községek neveit már elfeledtem. Kocsord neve megmaradt bennem, ott magam is jártam néhányszor. Aztán emlékszem Tornyospálca községre is. A szomszéd községekből minket is felkerestek elvtársak, főleg a direktóriumi gyűlések idején.

Hivatalos listát nem vezettünk. Nekem volt egy noteszem, amelyben saját használatra, számon tartottam az embereket. Erre szükségem volt.

Mátészalkai tartózkodásom alatt három lakásom volt. Megválasztásomkor kiutalták részemre elődöm (szintén Tóth volt a neve) lakását.

A legfontosabb munkánk, amely az egész direktórium, sőt több tagunk, idejét és tevékeny közreműködését megkövetelte a poszதாகარékpénztári és bank*

betétek kiűzetésének ellenőrzése volt. A postatakarék-pénztárban egyszerű dolgozók kis betétjeikből kis összegek kifizetését kérték, ezeket minden különösebb eljárás nélkül engedélyezték. A kérelmezők, ezek a kis emberek, az esetek nagyrésztében a direktóriumi gyűlések idején kerestek fel bennünket, ügyüket tehát közösen és gyorsan elintéztük. A másnapi, takarékpénztári látogatásomkor pénzüket azonnal megkapták.

A polgárság nagyobb betétjeit már nagyobb éberséggel kezeltük. Voltak olyan gazdag polgár- és kulák családok, amelyek több betétkönyvvvel rendelkeztek. Külön könyve az apának, anyának, külön minden gyermekének. Sőt jeligére, költött névre kiállított könyveket is hoztak. Az ilyen, több betétkönyvvvel bíró polgárok könyveinek a számát ugyan a bank bizalmasan tudomásukra adta, de ebbe nem mindig bízunk meg. Az ilyen polgár csak egy könyvére kaphatott pénzt, ha kérelmét meg tudta indokolni. Mondjuk : kifizetetlen számlát mutatott be. Homályos esetekben az ügyet a direktorium megtárgyalta. Szórakozásra, luxusra nem adtunk pénzt. Erre nem tellett akkor. A legnagyobb figyelmet és időt kívánta meg az üzemek és gazdaságok, munkásai és alkalmazottai hetibérének a kifizetése és ennek ellenőrzése. A hetibére kifizetése az alábbi módon történt:

Az üzem vagy a gazdaság megbízottja (a gazdatiszt termelési bizfos) behozza a bérlistái a bankba. A listán fellünieltck a bérre jogosultak nevéf és bérük összegét A. listára azonban nemcsak a tényleg dolgozó munkás nevét lehet ráírni, hanem költött neveket és a bérösszeget felemelt összegben lehet rubrikázni (Az ilyen bér* listát neveztem felduzzasztott listának.) A listák helyességét, jogosult* ságái a bank nem igazolhatta és ha megtelte volna, mi nem respek* tálhathiuk. Minden direktóriumi tagra kiosztottunk egy üzemet vagy gazdaságot és ez 1 köteles volt személyesen meglátogatni, olt rang-rejtve adatokat szerezni, bizalmi embereket kiválasziár i, Aik a pon* fos munkás létszámot és bérösszeget ludfára adták. Ezeket a látó* gatásokat a direktorium tagjai politikai munkára is felhasználták. Meg*

figyelték a dolgozók hangulatát, meghallgatták véleményüket, panaszait. Kiválogatták a megbízható, használható embereket. Adataikról megfigyeléseikről a direktórium előtt beszámoltak és azokat megtárgyalniuk

Mikor a bérfizetés napján a bankba megjelentem, minden megbízható adat birtokában, teljes nyugalommal helyet foglaltam az íróasztalnál. Egy bankalkalmazott behozta a bérlistákat. A hamis listákon kijavítottam a munkás létszámot és bérösszeget, majd aláírtam. Csak ezután történhetett meg a kifizetés.

Egy ilyen utalványozáshoz bejött egy termelési biztos, és panaszkodott, hogy a pénztáros nem akarja kifizetni a lista összeget. — Tévesen állította ki a listát, a pénztáros a helyes összeget fizette ki! — mondtam én.

A termelési biztos azzal védekezett, hogy a listát báró Perényi (így hívták, ha nem csalódom!) állította össze.

A következő fizetésnél a báró a takaréknévkönyvből akart kivenni. Nem kapott semmit!

A direktórium többször a késő éjjeli órákig ült együtt éttermszomszóján. Később elemőzsiás csomagot hozott, aki hozhatott. Én nem vittem, de nekem is jutott a más csomagjából.

Szomjuhoztuk a híreket! A mai televízióhoz, rádióhoz, mozi híradóhoz, újsághoz szokott ember el sem képzei a mi életünket. Ha valamelyikünk újságot saerzelt, (nem volt baj, ha három napos is) elhozta a gyűlésre. Valaki felolvasta, és itiegfárgyaluk.

A terem ahol gyűléseztünk nem volt kidekorálva, legfeljebb egy-két pókháló bujt meg a mennyezet sarkában: azt sem láthattuk tisztán, mert a helyiséget csak néhány poros, sápadt villanykörte derengte be. A direktórium gyűléstermében, gyűlés előtt, vagy gyűlés után, más elvtársak sőt csoportunkoz nem tartozók is bejöhettek. Elbeszélgettünk. Sokszor más községbeli egyének is belátoztak. Ezeket kikérdeztük.

Mi újság náluk? Hogyan csinálják ők a Tanácsköztársaságot? Hol vannak a székek? Kell-e fülük félni?

Mi megmondfuk, hogy mi művelünk Szádkán.

Mikor hirülveflük, hogy Kun Bélát elfogták, mrg\ érték és beborították, bizony egy fiatal munkás az asztalra csapott és kivörösödött arcai szidalmazta a szocdemeket. D. akadt, aki védelmébe vette őket. A harmadik pedig csitolta a két heveskedőt. Egyszer

bejött egy iparossegéd, hozta a takarékkönyvét és kérte, hogy adjuk ki a betétjét, mert cipő kell a gyerekeknek. Másnap megkapta a pénzt. Majd beállított a Julcsa. özvegy asszony volt, mosásból takarításból tartotta fenn magát és 8 fiát Szappant kért, 'mert a Haggyában nem akartak neki adni. Másnap megkapta a szappant. Még nősülés előtt álló ref. segédlelkész is kért tőlünk papi állást. Ezt elutasítottuk, az*
 zal a megoldással, hogj az egyház ügyeibe nem avatkozunk Kii*
 lönböző kérésekkel a lakásaikon is felkeresték a direktórium tagjait, akik a kéréseket a gyűlés elé terjesztették.

Ezek az iratok sok mindent tartalmaztak. Minket elsősorban az aktuális proletársérelmek érdekeltek, merf ezeket akartuk, ha le*
 hét, jóvátenni, vagy legalább közfudomásra hozni. Pl. hadiasszonyokaf
 segíyezni, hadiárvak segélyei, felmentések, bevonulfafások ügyei. Ezekben az ügyekben a proletárokaf sok sérelem érfe. Az iratokat az ügyvéd*elnök vefte kezelésbe, merf ezek kibogozásához jogi fu*
 dásra volt szükség.

Eltelt néhány nap és megtartottuk utolsó gyűlésünket, amely*
 ről az elnök ugyancsak hiányzoff. Ekkor merült fel bennün ka gyanú
 hogy talán elhurcolták Előzőleg kerestük a lakásánés nem találjukj
 Á Pilvaxba sem jött étkezni. A városba sem látták.

Körülbelül 1919 április 25*én kora reggel egy Pilvaxbeli poi«
 gárisfa kopogtatta az ablakom és besúgta, hogy a főszolgabírótság
 előtt székely katonák őrködnek. Az utcára mentem, s meggyőződ*
 tem a hír igazáról. Figyeltem a katonákat. Két fegyveres katona elin*
 dult a lakásom felé. Futva a konyhába menekültem, elreteszelttem az
 ajtót. Magamra zártam a szobaajtót is és az iskola udvarra néző ab*
 lakon át az iskola udvarába másztam. Másztam, merf az ablakon
 vasrács volt, amelyen nehezen tudfam magam áfszorifani. Akkor már
 a katonák behatoltak a konyhába, a szobaajtóf döngették és ordítóz*
 lak. Hirtelen ötlefnek engedve a palánkon átlendültem, vissza a la*
 kásom udvarára, és elbújtam a deszkaodé WC*be. A katonák be*
 törfék a szobám ajtaját. Hangosan, tanakodtak. A WC mellett több*
 szőr eldobogoft a bakkancsuk. Aztán az iskola udvaron futkostak,
 majd elcsendesedtek. Előmerészkediem menedékhelyemből és be*
 mentem a pénzügyőrök laktanyájába. A pénzügyőrök fanui voltak
 a jelenetnek és jóakaróim. Megállapították, hogy a katonák nem ba*
 rálságcs szándékkal kerestek és ajánlották, ha bele eggyezem, ők
 fegyveresek között felkísérnek a főbíróságra, megvédének a katonák*

**DICSÓ
EMLEKÜK
ÖRÖKKÉ ÉL!**

tói. így is förléfn. Kéfégyveres pénzügyőr közre fogott. Előzőleg még bementem a lakásomba, gyorsan magamhoz vettem a már pár nappal előbb készenlétbe helyezett kézi bőröndömet, amely okipá* nyaimat és a legszükségesebb dolgaimat tartalmazta. A pénzügyő* rök felkisérfek a főbírói szobába, hivatalosan átadtak és távoztak. Valaki felém süvöltött, „No itt vagy te hires?” Vidám kacagás. A főszolgabíróat láttam a ságorát, meg néhány ‘környékbeli jegyzőt is felismertem. Az asztalon borosüveg, poharak, a levegőben sűrű do* hányfüst. Aztán jöttek hangos kérdések, halk feleletek, gúnyos meg* jegyzések. Majd írógép csattogás és: „Itt írja alá!” Megnéztem a a papirost: "Alulírott Tóth Kálmán... stb...." tanítói állásomról lemondok" stb.

Aláírtam... Majd megkérdeztem: Távozhatok? Egy kedélyes hang „távozhat, ha tud!” Többszólamú kacagás! Sarkonfordultam. Kiléptem a népfelen folyosóra, sietős léptekkel végigsurrantam le az udvarra.

Az egyik katona a kijárat kapu előtt őrködött. Nincs semmi baj! Már odafönn kiferveztem, hogy nem a főkapun fogok távozni, hanem a hátsó gazdasági kijárón. Sikerüli! Szerencsésen kijutottam az épületből és elhagytam Mátészalkát.

Május 1-én már Budapesten ünnepeltem. Vidáman ünnepeltem, mert a proletáriátus győzelmére gondoltam, hogy visszamegyek még Mátészalkára és újra elfoglalom tanítói állásomat.

Kilenc és fél esztendeig nem jutottam katedrához, fekete láb* lához, fehér krétához és sokasok nagyszemü csacsogó lurkóhoz.

1928-ban politikai és lanítói mulfam gondos eltitkolásával síké* rült tanítói állást szerezni. Kezdő fizetéssel, élőiről kezdtem a pe* dagógus pályát.

Múltak az évek. kezdtem rendbejönni. Már volt ünneplő ru* hám, sőt téli kabátom is. Volt jeggyűrűm is a hozzávaló feleséggel együtt.

1937. márciusában beállíftf hozzánk két Horhy csendőr, s az egyik megkérdezte: „Hol volt maga 1919-ben ?“

Kellemetlen, kíváncsi emberek voltak. Ez az ügy másfél évig húzódott. Ég és föld között lebegtem. Feleségem csontig soványodotí,

1938-ban kellemes karácsonyom volt, új állás után kellett néz* nem, mert méltatlan lettem a tanítói állásra.

A nyírmeggyesi hősi halált halt kommunisták névsora:

Saécsi Károly mezg. cse- léd 18 éves.	Szabó József dohányos 28 éves.
Blau Sámuel szeszfőző 35 éves.	Mitru Pál kocsis 20 éves.
Papp Károly mezg. cse- léd 41 éves.	Tanicsár György cseléd 39 éves.
Tóth Sándor gazda, 65 éves.	Tóth József béres 30 éves.
Ifj. Tóth Sándor gazda, 39 éves.	Fodor György dohányos 54 éves.
Tóth Gusztáv földműves 21 éves.	Tóth Mihály földműves \$7 éves.
Tóth Péter földműves 61 éves.	Orosz Antal földműves 19 éves.
Horváth Mihály béres 40 éves.	Tóth János gulyás 47 éves.
Weisz Herman földműves 22 éves.	Sántics Mihály kocsis.
Tóth István földműves 32 éves.	Sántics János napszámos 22 éves.
Pankotai György kovács 25 éves.	Sántics Ferenc napszámos 16 éves.
Kádár István dohányos 35 éves.	Kun Mihály béres 55 éves
Tóth József földműves 27 éves.	Kun Mihály napszámos 18 éves.
	Kun Sándor béres 22 éves.
	Kovács Ferenc kocsis 21 éves.
	Jakab Géza földműves 22 éves.

**(A névsort a nyírmeggyesi Községi Tanács
halotti anyakönyvből 'vettük.)**

14. Mosolygó Antal elvtárs

Március 7-én Moszkvában meghalt Mosolyó Antal elvtárs, a Kommunisták Magyarországi Pártja egyik megalapítója, a magyarországi forradalmi munkásmozgalom egyik legérdekesebb harcosa. Mosolygó Antal neve külön fejezet a magyar munkásmozgalomban. A Szindikalista Munkások propaganda csoportjának volt elnöke a háború előtt, azok közé a szindikálisták közé tartozott, akiket a szociáldemokrata párt választójogos politikája és bürokráciája, hajtott ellenzékbe és akik Szabó Ervin szellemi vezetése alatt, más utakon keresték a kivezető utat abból a kátyúból, melybe a munkásosztályt a szociáldemokráciának a háború előtti utolsó években már nyilvánvalóan opportunistá politikája vezette. Kétségtelen, hogy ez a csoport éppúgy nem volt marxista, mint a többi szindikalista mozgalmak Európa* és Amerika* szerte, de azok, akik köztük igazán forradalmárok voltak, a munkások, nem szakadtak el osztályuktól és mikor a háború kitörésekor a szociáldemokrata vezeték nyíltan az uralkodó osztályok háborús politikája mellé szegődtek, ők voltak az elsők, akik a munkástömegekben az imperialista háborúval szemben meglevő elkeseredést, „vezéreikkel” szemben utálatot, először juttatták kifejezésre. És mikor a Károlyi forradalom győzelme után felvetődött a kommunista párt megalakításának szükségessége, ők alkották az egyik alapító csoportját a pártnak.

Velük együtt, az élükön Mosolygó Antal.

Mosolyó Antal 1891-ben született, Szatmármegye románlakia vidékén. A fejlődő kapitalizmus falubonfó áradata őt is a városba hajtotta. A nyerges — és festő — munkát tanulta ki. A háború előtti években a régi Magyarország különböző vidékein dolgozott. Szatmártól Fiúmékig kergette a munkakeresés és az üldözés, amely elbocsátásokban, fekete — listára tevésben, apró elzárásokban és toloncutokban nyilvánult meg, válaszul arra az agitáló, forradalmi osztályharcos politikát hirdető munkára, melyet munkahelyein kifejtett. Mosolygó típusa volt annak a forradalom

előtti magyar munkásvezető — munkásnak, a főbizalminak, aki nem irt cikkeket, még csak gyűjtő beszédeket se tartott, szervező és propaganda munkája főként az egyéni és kis csoport agitációban nyilvánult meg, de akinek egy szavára, ha kellett, leállt a gyár, ahol főbízálni volt.

Legutoljára a mátyásfüldi repülőgépgyárban dolgozott, amely főfészke volt a háború alatti antimilitarista agitációnak és a kommunista párt megalakulása után fellelegvára a kommunista mozgalomnak. Mátyásfüldén Mosolygó hatalom volt kivel számolni kellett.

A zimmerwaldi és kienthali konferenciák híre és felhívásai Szabó Ervin útján eljutottak Magyarországra és Mosolygó megkezdte a háború elleni agitáció szervezését. Belekapcsolódtak ebbe a mozgalomba egyes diákcsoportok is, majd mikor Korvin Ottó is hozzájuk csatlakozott, az ő és Mosolygó szervező tehetsége egyre szélesbírtette ezt az eleinte antimilitarista, később egyre inkább az imperialista háború ellen irányuló mozgalmat.

A januári sztrájk szervezése nagy részben ennek a csoportnak a műve volt. Megalakultak az első munkástanácsok. Mosolygónak sikerült kikerülnie a letartóztatást. A második nagy sztrájkmozgalom idején azonban őt is letartóztatják. A ravasz rendőrfogásoknak bedőlt diák — gyerekekkel szemben ő volt az egyetlen a letartóztatottak között, kiből egy szót sem tudtak kivenni Andrejka, Benyovszky és rendőrkopóik. Mosolygó akkor már sokszor volt a rendőrségen és a rendőrség is jól tudta, kivel áll szemben.

A Károlyi — forradalom szabadította ki a Conti — utcái katonai fogházból. Újra Mátyásfüldre ment. Egy napra se-tévesztette meg az őszirózsás forradalom győzelmét hirdető szociáldemokrata ujjongással felvette a munkát ott, ahol elhagyta. Munkájának egyik eredménye volt az az ismeretes epizód, mikor a mátyásfüldi repülők Mosolygó és néhány társa kezdeményezésére „Szerdlov elvtárs üzenetét vörös cédulákon dobták le a köztársaságot ünneplő Országházérisi tízezrek közé.

A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakítását megelőző tárgyalásokban részt vett, majd tagja leti a november 21*én megalakult párt központi bizottságának. Csatlakozása a mátyásföldi gyár csatlakozásánál jelentette. A legaktívabb szervező munkáját szakította félbe a február 21-i letartóztatás. A börtönben a legnagyobb nyugalommal és bizalommal viselte az első napok tömegpánikját, egy pillanatra se ingadozott.

A proletárdiktatúra szabadította ki a börtönből. Újból Mátyásföldre ment, ahol igazi bolsevik módra vette fel a harcot a szociáldemokraták ellen, ő tartóztatta le Csizmadiát is és alig — alig lehetett rávenni, hogy beletörődjön a szerencsétlen egyesülésbe. Részt vett a Vörös őrség megszervezésében, majd mikor kitört a vörös háború az első szóra kiment a frontra és mint zászlóalj politikai megbízott harcolt az utolsó napig.

A bukás után Pesten maradt és megkezdte a földalatti szervezés munkáját, de elfogták. Árulónak vált fehér lisztek kivégeztetése miatt indult meg ellene az eljárás. A főkapitányságon nagy volt az öröm, mikor behozták: végre leszámolhatnak vele. Kibírta a veréseket és kínzásokat. A Margit-köruton is volt. Majd Vácra szállították. Itt többekkel együtt egy kitörési kísérletet szervezett, de Vajda Zoltán, a Vörös őrség volt főparancsnoka elárulta, Lánca*bilincsbe verve szállították a szegedi csillag*böriönbe, ahol hosszú ideig fegyelemben ült. Miskolcon Ítélték el. A fehér osztálybiróság előtt olyan hidegvérrel és ügyesen védekezett, hogy nem tudták halálra ítélni. Kommunistának vallotta magát, a fehér bírók fogukat csikorgatták, hogy csak nyolc évet adhattak neki.

Újból Vácra került. Itt sokat éhezett, sok vexafurán ment át, de valami csodálatos nyugalommal viselt el mindent. Pedig már akkor nagyon beteg volt. Hivatalos orvosi vélemény javasolta a szabadlára helyezését, persze, hogy ez a papírkosárba fenekletti meg.

A második cseretranszporiál kerül ki Moszkvába. Hamarosan tifuszt kapott. Szívós szervezete volt: kibirla. Egyik megalapítója volt a moszkvai magyar klubnak és nagy szerepe volt neki is az azóta igazán komoly eredményeket elérő tanító munka megszervezésében. A gyakori betegeskedések közti időben dolgozott, majd mikor nyugdíjas állományba került, hihetetlen erővel látott neki a tanulásnak.

A fesiőmunkás, aki 6 elemít végzett, soha rendszeresen nem tanult, alig olvasott, ki egész tudását a Szabó Ervinnel folytatott

beszélgetésekből (csodálatosan tudott tanítani) és a gyakorlati mozgásgalomból szerezte — ez a teljesen beteg ember, majdnem érthetetlen szorgalommal tanult, nap*nap után reggeltől estig ült és olvasott a Marx-Engels-intézet olvasótermében. A szindikalista elhajlását végleg tulajdonképpen akkor vetette le és ennek tanubizonyságául egy brosúra írásába fogott, amelyet az amerikai I. W. W. (szindikalista) munkásokhoz akart intézni, akikkel a háború előtt élénk kapcsolatban volt. Élete történetének megírásával akarta bebizonyítani nekik, hogy a szindikalista munkásnak, ha igazi forradalmár most, a proletár forradalom korszakában, az orosz forradalom győzelme után: a kommunista pártban van a helye.

Nem fejezhette be. Meghűlt, gennyes mellhártyagyuladást kapott, a beteg szíve nem bírta ki a magas lázt. Utolsó pillanatig önmagát tudatánál volt. Hősies, bátor nyugalommal ment a halálba.

A munkáosztály, melynek véréből való vére volt, soha sem fogja elfelejteni, ki volt Mosolygó Antal.

(Ismeretlen újságkivágat. A J. K. adattárában.)

Kelt Moszkva, 1924. május 18.

Kedves öcsém Gusztí!

Leveledet magkapfam, Kun Béla elvtárs adta át. Mosfanába már otthonról a szüleimtől is kapok levelet, ők megírták, hogy Káldánába mentél és megírták a cimedel is. Úgy, hogy amugyis írtam volna neked, de aztán írájál többet és a Mátyás sógorék is Írjanak, hogy vannak? Én még egy kissé gyöngé vagyok, retfenesen megkínóznak szép hazámba, Magyarországon. A „keresztény magyar testvérek,” amikor elfogtak 1919 augusztus 8-án mindjárt puskaagyi agyonvertek aztán még két hónapon keresztül ütöttek vertek, a többi időt a börtönbe éheztem 2 és fél évet. Mióta itt vagyok Oroszországba több, mint két éve, még mindig gyöngé vagyok, pedig folyton egyik másik vidéken szanatóriumba éltem. Ami az itteni viszonyokat illeti azt hiszem sehol a világon ilyen jó dolga nincs a munkásnak már általában értem, mert szó sincs, ists sem fonják a kolbászból a sövényf, de ami van a munkásé, övé az ország, a hatalom, az isten, és nincs ur fölötte. Ezt aki nem el itt, nem érti és aki itt él az sem érti ha nem akarja, és ha nem tudja összehasonlítani más

országbeli viszonyokkal. Most ez évben iérfek ál a rendes pénzre arany, ezüst és rézpénzre. Egy magunkfajta munkás keresete itt Moszkvában 80—100 rubel havonta van több és kevesebb is. 2 ru* bel egy dollár, egy rubelbe van száz kopek. Egy font kenyér (40 deka) fehér T kopek, egy tojás 3 kopek, egy liter fej 15 kopek stb. De az árak vidékenként változnak. Tavaly nyáron a Kaukázusban voltam, ott amiért ilt mondjuk egy rubert kell adni, ott 30 kopekbe kerül. A lakásviszony itt Moszkvában elég rossz, de más városokba úgy lakik a munkás, ahogy akar. A fényes palotába ma munkások laknak. Munkanélkül levő munkás 20 rubelt kap egy hónapra. Más* különben a városok úgy néznek ki, mint Budapest vagy akármelyik európai város, az amerikai városokat nem ismerem. Nagyon kérlek Írjatok ti is, hogy áll a világ ottan, mikor lesz oft olyan szabadság a munkásoknak, mint ift és mikor megyünk szép magyar hazánkba. Nem irtál semmit az Etelka néniről. Irjafok, mert bizony nagyon régen nem hallottam felőlük, úgy szeretném meglátogatni ha lehetne. Tisztellek csókollak mindnyájatokat jó egészséget és viszontlátást szerető testvér és rokon.

Mosolygó Antal

Moszkva, Voronzovo polje No 3.

Kedves Mama, kedves Papa!

Ne haragudjanak rám, hogy olyan sokáig nem irfam, — de nagyon nehéz ezt a levelet megírni! Utolsó levelünkben szeretett Antink is irt maguknak én megküldtem egy fényképemet, hogy le* galább fényképről ismerjenek engem. — De úgy veszem észre, ezt a levelet nem kapták meg! Drága Antink írta benne, hogy már ki* lábolf a nagy betegségből és jól van!

Kedves jó Mama! Kedves jó Apa úgy fáj a szívem. — ma* guknak megírni, de legyenek erősek, február 26-án Antink ismét megbetegedett, február 28*án átment a hülés kétoldali fűdőgyuladásba a drága szive gyenge volt, — és nem birta ki! Március 7*én reg- gel 11 órakor itt hagyott bennünket! Kedves Papa én nem fudom vigasztalni magukat, ha ott l^inék mellettük átölelném kedves-öreg sokat szenvedett fejüket és sírnék együtt magukkal. — de szavakkal nem lehet vigasztalni.

Sokat vesztettünk 1 Nemcsak a fiukat vesztették, én nemcsak a páromat vesztettem, de elvesztettünk egy régi, kemény, törhetetlen harcost, egy vezért.

Egy nagyszerű, egy csodálatos nagy erősakarafu, nagy lehel*
ségű vezető harcost.

Március 12*én volt a temetése, — ne gondolják, hogy elha*
gyafva halt meg itt az idegenben, — nem kedves mama, kedves papa
ő a mi nagy halottunk volt, barátai, elvfársai felváltva álltak őri ko»
porsója melleit, temetésén százak és százak sirtak, erős nagy embe*
rek kik száz halállal báíran néztek szembe, az ő koporsójánál ősz*
szeestek a fájdalomtól. Nagyon szerelték, nagyon becsülik és sajnál*
ják a maguk Anti fiát, — meit egész lelkes fiatal éleiét másokért
áldozia, mert egész fiatal életén át csak harcolt, szenvedeti azért,
hogy felszabadítsa a szenvedőt ei!

Én nem ösmerem magukat kedves mama és kedves apa, csak
úgy, ahogy a mi drága, szeretett Antink beszéli magukról, — nem
tudom mit tudnak maguk Aniiról, de azl írhatom maguknak, hogy
akinek egy ilyen fia van, mint az Antink, annak büszkeség kell,
hogy eltöltse a szívét, és a nagy fájdalmukban meg kell, hogy vU
gasztalja az hogy fiuk nem hiába élt, hogj rövid, fiatal élete nagy*
szerű volt, tele szép nagy leitekkel, — és tele szenvedéssel, küzdés*
sel. Halála is szép volt, — az utolsó percig erős, öntudatos, egy
pillanattal a halála előtt még beszélt hozzám, egy pillanatra sem
vesztette el eszméletéi, öntudatát — oly erős. oly nagyszerű volt a
halála, mint amilyen szép, nagyszerű volt az élete, őrá kedves mama,
kedves papa csak büszkén gondolhatnak, és akkor találkozni fognak
fájdalmukban, mondhatom, a világ minden sarkán élő ezrek, és ez.*
rek fájdalmával, akik ismerték, tisztelték és szerették őt.

Halála előtt irt Zsófinak egy levelei, amelyet mellékelve kül*
dök, adják át neki, tisztelem és majd küldök nekik egy fényképet
róla, sokat beszélt nekem Zsófiról és a kis leányokról, szeretete volna
ha kijöttek volna.

Nagyon sok fényképei csináltak róla, majd küldök legközelebb,
de most nem akartam, hogy azi lássák meg előbb. Kérem Írjanak
nekem és én is fogok írni maguknak, és, ahogy lehet küldöm a
fényképeit és másképpen sem fogok az én drága, nagyon szeretett
Antink, összetört szüleiről megfeledkezni.

Szeretettel öleli, tiszteli magukat leányuk:

Gizi

Kelt Moszkva, 1924. október 30.

Kedves Öcsém, Guszti 1

Leveledet, melyet még június í 6-án írtál, megkaptam én elég jól vagyok, de még nem dolgozom, amit említettél, hogy találkoztál ott valakivel, kivel én együtt ültem Vácon, hát én nem kaptam tőle még semmit s így nem tudom ki az, de vigyázz, mert úgy látszik még Amerikában is gondoskodik a magyar kormány arról, hogy mit csinálnak a magyarok ott és hogy, milyen összeköttetést tartanak fent az Oroszországban levőkkel, fáj nekik, úgy látszik, hogy ahelyett, hogy a másvilágra küldhették volna, kénytelenek voltak Oroszországnak kiadni. Etelka néném-től kaptam egy levelet, amit onnét, Kanadából a posta előbb Budapestre küldött s csak onnat kaptam aztán ide valószínű ez sem tévedés, egyébként hozzád küldöm ezt a levelet, amit a Mátyás sógoréknak írok, mert nem tudom a pontos címüket küld el nekik. írtam a kedves szüléinknek, de már rég nem kaptam tőlük levelet nem tudom mi van velük, amennyiben teheted jó, ha segísz rajtuk, én most egyelőre nem sokat tehetek, bár szeretném segíteni őket, majd neked visszasegítem.

Én is gondolkozom azon, hogy jó volna odamenni, majd a jövőbe meglátom. Ami az itteni viszonyokat illeti az csakugyan nem olyan, mint az ottani lapok írják, mert ott talán egy-két magyar lap van „Az Új Előre” és a „Felszabadulás”, amelyik igazi munkáslap és amelyik jót ír, vagyis igazat ír Oroszországról, mert itt munkásuralom van, ami nem tetszik a munkásvezéreknek, akik inkább a maguk érdekét, mint a munkásosztály érdekét védik. Innét el lettek kergetve az olyan szocialisták, ezért ők és társaik akár amerikai, akár magyar szocialista csak rosszat mond. Aztán a polgári és burzsuj lapok, amilyenek az amerikai ma*gyár lapok is, habár munkáslapnak tartják magukat ez csak azért van, mert ott csak munkásoknak adhatják

el, magyar burzsuj ott kevés van, mondom ezek alapok úgy írnak, ahogy innét hallják a panaszt, innen pedig ki panaszkodik a földbií tokos, aki túlélte a forradalmat, de a földje el lett véve és most ő nyomorog, mint a kutya panaszkodnak a gyárosok, akiket agyon nem ütöttek, de vagyonát elvették és most szegény körmöl valami irodába és panaszkodik az is, kinek jól megy dolga, mert olyan jól nem megy, mint ment, aztán kint él egy csomó naplopó, ki innen el-lógott itt hagyva mindenét, ezek aztán tele sírják a világot, mert, hogy itt jó világ van, mint ahogy te monddod a levelemre ez csak annyi, hogy itt, ami van az a munkásé és jó munkásélet van, ami a munkásnak jó, de a régihez szokott uraknak nyomor. Például én lakok egy öt méter széles, 6 m. hosszú, szobában gőzfűtés, ezért nem fizettek, mert beteg vagyok, keresetem nincs, ha dolgozok fizetek 15 -kot a keresetemből lakás, fűtés, világítás, víz stb.-ért, így fizet minden munkás, már most a burzsuj, aki ilyen szobába lakik fizet 400—500, sőt több rubelt is egy óra s ugyanígy mindent 2—3 szorosát kell fizetnie, ebből pótlódik ki, amit mi nem fizetünk s így érthető, ha panaszkodnak és elégedetlenkednek ezek. Azt talán szintén tudod, hogy itt magán ipar és kereskedelem is van, ezért vannak itt burzsujok, de légy nyugodt ezek még mindig jól élnek, azonban itt éppen úgy van, mint Budapesten fényes üzletek stb., a vidéken a földművelés szintén elég jól helyreállt, ez évben ugyan nem nagyon jó termés volt. Ami az éhenpusztulást illeti ez volt 1920—21-ben, ez egy rettenetes nagy ország a világ 6-od része és ha egy vidéken rossz termés van ott bizony éhség van, ez úgy volt a cári időben is csak akkor nem híresztelték, ez természeti csapás, a forradalomnak ehhez nem sok köze van csak annyiban, hogy az utakat még nem építették ki, ami a cári időben sem volt és így ilyen vidékre majdnem lehetetlen a szállítás az is igaz, hogy nagyon el van hagyatva ez az ország, mert a burzsuj államok

nem segítik őket, sőt ellenkezőleg mindent megtesznek ellene. Forradalmak, hát ez már csak mese, itt nem támad fel többé a régi rendszer, nem is gondol itt már arra senki, ezért nem igen csinálnak itt forradalmat. Itt elintézték nem úgy, mint Magyarországon a dolgot. Ha irsz Magyarországra írd meg a Heszleréknek, hogy írjanak én t. i. nem tudom nem-e lesz kellemetlen, ha írok nekik, küldjél nekem egy fényképet magadról és mond meg a Kisch sógornak, hogy írjon és küldjenek fényképet legalább így ismerkedjünk meg, a címet így írd, mint a cédulán van latin és orosz betűvel, nehogy a te leveled is Magyarországra küldjék előbb és írjatok, kívánok jó egészséget a sógoroknak

szerető bátyád Anti.

Ezt a másik levelet továbbisd Mátyás sógoréknak, a címét elfelejtettem, Etelka meg nem irt címet. Az én címem: Ruszland Moskau, Voroncovo polje No. 3. Anton Mosolygó.

(A levelek eredetije a Járási Könyvtár adattárában. Tulajdonosa: Pétervári Miklósné Ópályi, Rajk L.-u. 12. sz.)

TARTALOM:

	Oldal
Előszó	3—
A Tanácsköztársaság Mátészalkán és környékén .	5-30
Mellékletek:	
1. Antal János Győrtelek .	33-34
2. Ami Lajos Szamosszeg .	34—37
3. Budai Lajos Nyírmeggyes .	37-40
4 Farkas Bálint Győrtelek .	40-42
5. Horváth Gyula Nyírmeggyes . .	42-44
6. Jakab A. István Kocsord .	44-47
7. Kovács István Mátészalka .	47-48
8. Komáromi István Mátészalka .	48-49
9. Mónus Kálmán Mátészalka .	49-51
10 Nagy Ferenc Kocsord .	51 —
11. Nagy József Nyírmeggyes .	52.
12. Tóth Kálmán Pécs	53—66
13. A nyírmeggyesi hősi halált halt kommunisták névsora	66—
14. Mosolygó Antal emlékezete, levelei	67-75

A metszeteket Erdei Sándor festőművész készítette

A kézirat Beérkezett: 1959. 11/10. Példányszáma: 1500 Terjedelme 2,5 (A/5) ív

Szabolcs Szatmári Nyomdaipari V- Mátészalka — 188 - F. v.: Vineze Kálmánné